

М.Қ.ПАРДАЕВ

ХАЛҚАРО ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАР

САМАРҚАНД-2004

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

«Таҳлил» ижодий, илмий-маърифий тўғараги

М. Қ. ПАРДАЕВ

**ХАЛҚАРО ИҚТИСОДИЙ
МУНОСАБАТЛАР**

Фанидан интерфаол усулларни қўллаб дарс ўтиш бўйича
маърузалар матни

САМАРҚАНД - 2004

52a/1

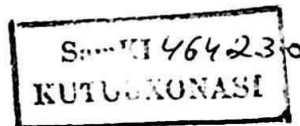
Пардаев М.Қ. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Маърузалар магнн. Самарқанд, СамИСИ, 2004. - 92 бет.

Такризчилар: Қаршиев Р.Қ. – СамИСИ «Иқтисодиёт назарияси»
кафедраси муdiri, доцент
Усмонов И.У. – СамИСИ «Статистика» .
кафедраси доценти, г.ф.н.

Мазкур ишда «Халқаро иқтисодий муносабатлар» фанини ўрганиш, шу фан бўйича маъруза ўқиш ва семинар ўтиш ҳамда интерфаол усуллардан фойдаланиш бўйича тегишли кўрсатмалар берилган. Ҳар бир мавзу бўйича режа, адабиётлар рўйхати, маърузада ўтиладиган материалларнинг слайдлари каби тарқатма материаллар келтирилган. Унда таянч ибораларга изоҳ берилиш билан биргаликда мазмуни ҳам очиқ берилган.

Иш олий ўқув юрти бакалавриат талабалари, магистрлар ва ўқитувчиларга мўлжалланган. Ундан халқаро иқтисодий муносабатлар масалалари билан шугулланувчи бошқа мутахассислар ҳам фойдаланишлари мумкин.

«Статистика» кафедрасининг 2004 йил 28 апрел 9-мажлис баёнида, ўқув-услубий бирлашмасининг 2004 йил 4 май 9-мажлис баёнида кўриб чиқилган ва чоп этишга тавсия қилинган.

К И Р И Ш

Фанни ўқитишнинг мақсади ва вазифалари, бошқа фанлар билан ўзаро боғланиши

«Халқаро иқтисодий муносабатлар» фанини ўқитишнинг мақсади бўлиб, Олий таълимнинг «Бизнес ва бошқарув» соҳаси Бакалавр йўналишлари бўйича таҳсил олаётган талабаларга халқаро иқтисодий муносабатларнинг асосларини, унинг заруриятини, йўналишларини ва кўринишларини, тартибга солиш усулларини ва Ўзбекистонда олиб борилаётган ташқи иқтисодий сиёсатни асослашни ўргатиш ҳисобланади.

Фанни ўқитишнинг вазифаси қуйидагилардан иборат:

- халқаро иқтисодий муносабатларнинг ривожланиши ва шаклланишини ҳамда уларни тартибга солишда халқаро иқтисодий ташкилотларнинг ролини кўрсатиш;

- «Халқаро иқтисодий муносабатлар», «Жаҳон иқтисодиёти» ва «Халқаро макроиқтисодиёт» тушунчаларининг фарқини асослаш; халқаро иқтисодий интеграция ва глобаллашувни чуқурлаштириш йўналишларини очиб бериш талабаларга халқаро савдо самаралорлигини миқдоран ва сифат жиҳатдан баҳолашни ҳамда ривожланган ва ўтиш иқтисодиёти мамлакатлари мисолида очиқ бозор иқтисодиёти шаклланишини тушунтириш;

- халқаро алоқалар ривожланишида валюта–кредит муносабатлари; валюта ва молия бозорларининг аҳамияти ва ролини аниқлаш;

- ишчи кучлари халқаро миграциясининг қонуниятлари ҳамда республика ишчи кучларининг халқаро айирбошлашувида қатнашишини кўриб чиқиш.

«Халқаро иқтисодий муносабатлар» фани «Иқтисодиёт назарияси», «Халқаро статистика», «Халқаро валюта-кредит муносабатлари», «Жаҳон иқтисодиёти», «Хорижий инвестициялар», «Макроиқтисодиёт», «Микроиқтисодиёт», «Банк иши», «Халқаро маркетинг» каби ўқув фанлари билан ҳам аниқ алоқадандир.

Ўқув фани бўйича талабаларнинг билим, кўникма ва маҳоратларига талаблар

Олий таълимнинг давлат стандартига мувофиқ мазкур фан бўйича талабаларнинг билимига, ўқувига ва кўникмасига қўйиладиган талаблар қуйидагилардан иборат:

- фанни ўрганиш жараёнида ўтиладиган ҳар бир мавзу бўйича рейтинг балларини тўплашлари, тест саволларига жавоб бера олишлари;

- ўқув графигининг рейтинг ҳафталигида жорий ва оралиқ баҳолаш учун ёзма назорат ишларини бажаришлари, мустақил таълим мавзуларини ўзлаштиришлари, амалий машғулотларда масалалар ечишлари, мустақил ишлар сифатида рефератлар тайёрлашлари, тест саволлари тузишлари, чизмалар ва жадваллар чизишлари;

- фанни ўзлаштириш натижасида макроиқтисодий таҳлил усулларини мукамал билишлари ва уларни амалиётда тадбиқ эта олишлари ҳамда масофавий ўқитишда «кейс-стадис»лардан, электрон дарсликлардан фойдаланишлари, интернет тармоғи орқали фанга оид тегишли маълумотларни ола билишлари талаб қилинади.

Амалий машғулотлар бўйича бажариладиган ишларнинг минимал миқдорига талаблари

Ишчи ўқув дастурида келтирилган амалий (семинар) машғулотлар мавзулари бўйича талабалар тегишли мавзулар бўйича конспектлар олади, рефератлар ва мустақил ишлар тайёрлайди ҳамда амалий ўқитувчиси назоратида улар юзасидан оғзаки суҳбатдан ўтади. Ушбу талабалар амалий машғулотлар мавзуларида курсив билан кўрсатилган саволлар бўйича талабаларнинг тўлиқ ўзлаштиришларини белгилайди.

Аудитория машғулооти турларининг соатлар ҳажми (фоизларда) бўйича тавсиялар

Ўқув режасида ушбу фанга 60 соат ажратилган, шундан 40 соати аудиторияда бажарилади, жумладан 20 соат маъруза ва 20

соат амалий (семинар) машғулотлар; 20 соат мустақил таълимга ажратилган бўлиб, аудиториядан ташқарида бажарилди, яъни аудитория соатлари 66,7 %ни ва аудиториядан ташқаридаги соатлар 33,3 %ни ташкил этади.

Талабалар билимини баҳолаш учун ўтказиладиган назорат тадбирлари миқдори.

Ушбу фан бўйича талабалар билимини баҳолаш ўқув рейтинг тизими бўйича жорий, оралиқ ва якуний баллар асосида белгиланади.

Фанни ўқитишнинг ҳар бир семестрида икки маротаба жорий назорат (семинар машғулотларида), икки маротаба оралиқ назорат (маъруза машғулотларида) ва бир маротаба якуний назорат (ёзма иш усулида) амалга оширилади.

Компьютер, информацион ва бошқа замонавий ўқитиш технологияларини қўллаш

Фанни ўқитишда янги технологиялар элементлари бўлиб масофавий ўқитиш, Интернет тармоғидан фойдаланиш, компьютер синфларида амалий машғулотларни «иш ўйинлари» шаклида ўтказиш ҳисобланади. Шунингдек, интерфаол усулларнинг бошқа турларидан ҳам кенг фойдаланилади.

«Халқаро иқтисодий муносабатлар» (ХИМ) фани бўйича мавзулар ва аудиториялар соатларининг

ТАҚСИМОТИ

Мавзунинг номи	Умумий соат	Шу жумладан	
		Маъруза	Семинар ва амалий машғулотлар
1. Халқаро иқтисодий муносабатлар фанининг предмети, методи, таркиби ва бозор муносабатлари шароитидаги вазифалари	4	2	2

2. Халқаро иқтисодий муносабатлар (ХИМ)нинг аҳамияти ва ташқи иқтисодий сиёсат	4	2	2
3. ХИМнинг ташкилий - ҳуқуқий асослари	4	2	2
4. Ташқи иқтисодий фаолиятни (ТИФ) тартибга солиш усуллари	4	2	2
5. Эркин иқтисодий зоналар, халқаро савдо ва жаҳон нархлари	4	2	2
6. Халқаро валюта тизими	4	2	2
7. Халқаро капитал ҳаракати ва ссуда бозорлари	4	2	2
8. Халқаро ишчи кучлари миграцияси	4	2	2
9. Трансмиллий корпорациялар (ТМК) фаолияти	4	2	2
10. Халқаро иқтисодий интеграция	4	2	2
ЖАМИ:	40	20	20

I. «ХАЛҚАРО ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАР» ФАНИДАН ИНТЕРФАОЛ УСУЛИДА ЎҚИТИШ ТАРТИБИ

1 - Д А Р С

1. Тингловчилар билан ўқитувчи танишуви. Бунда ўқитувчи ўзини биринчи бўлиб гаништиради. Шуғулланадиган соҳасини, асосий фаолиятини, тингловчилар талабидан келиб чиқиб, фазилатларининг айрим қирраларини айтиб беради.
2. Тингловчилар билан тингловчилар танишуви. Ёзма-ён ўтирган иккига тингловчи 3 дақиқа давомида бир-бирини ўрганиб, биринчиси иккинчисини, иккинчиси биринчисини таништиради. Таништириш учун ҳар бир кишига 30 сония вақт ажратилади.
3. Мавзу билан таништириш. Тингловчиларга мавзу ва унда кўтариладиган саволлар эълон қилинади. Шу ернинг ўзида адабиётлар ва бошқа манбалар ҳам кўрсатиб ўтилади.

4. Тингловчиларга биринчи топширик. Тингловчилар мавзу бўйича нимани кутаётганлигини ёзади. Ҳар бир тингловчи ушбу дарсдан кутаётган 6 та нарасини ёзади.
5. Ўқитувчи шу мавзу бўйича айрим тингловчиларнинг талабларини муҳокама қилади. Бундан келиб чиқиб мавзунинг асосий мақсади ва вазифаларини шакллантиради ва эълон қилади.
6. Тингловчиларга топшириқлар берилади. Ўқитувчи шу эълон қилган мавзу бўйича дарсда кўриладиган асосий йўналишларни айтиб тингловчиларга бирқанча муаммолар эълон қилади.
7. Тингловчилар топшириқни бажаришга киришади. Эълон қилинган муаммоларни ҳал қилиш йўллариини ҳар бир тингловчи ўзи ҳал қилади ва 5 тадан ҳал қилиш вариантини ёзиб чиқади.
8. Тингловчилар гуруҳларга бўлинади ва муаммони ҳал қилиш йўллариини гуруҳ-гуруҳ бўлиб биргаликда ахтаради ва йўлини ишлаб чиқади.
9. Тингловчилар тақдимоти. Ҳар бир гуруҳдан бир киши муаммони ҳал қилиш бўйича ўзларининг ишлаб чиққан вариантларининг тақдимотини ўтказди.
10. Тингловчининг мустақил ишлаши учун вазифа берилади. Шу мавзу бўйича тингловчилар билиши лозим бўлган саволлар эълон қилинади. Бу саволларни ўрганиш учун адабиётлар рўйхати берилади.
11. Ҳар бир тингловчининг мазкур дарсдан кутган нарсаларнинг ҳал бўлганлиги муҳокама қилинади. Тингловчиларнинг кутаётган муаммоларидан қанчаси ҳал бўлганлиги эътироф этилади, ҳал бўлмаганлари эса изоҳланади.
12. Тингловчига қўшимча топшириқ берилади. Бунда тингловчи мазкур дарсдан маълум нарсани ўрганиш билан бирга, албатта

Ўрганишим лозим бўлган масалалар ҳали кўп экан деган топшириқ билан чиқиб кетиши керак.

2 - ДАРС

1. Биринчи дарсда қўйилган топшириқ текширилади. Бу қисқача оғзаки савол-жавоб, битта саволга ёзма равишда жавоб ёзиш ёки тест ёрдамида амалга оширилади.
2. Тингловчилар гуруҳларга бўлинади. Агар тингловчиларнинг сони етишса 4 гуруҳга бўлингани яхши.
3. Тингловчига топшириқ берилади. Иккита олдиндан тайёрланган муаммо (вазоятли масала) шу тўртта гуруҳга бўлиб берилади. Улар муаммони ҳал қилиш бўйича ҳар бири мустақил ишлайди ва ечимини топади.
4. Гуруҳлар ўртасида мунозара. Муаммони ечими ҳал бўлгач бир хил мавзуда ишлаган иккита гуруҳ бир-бирига ўз ечимларини исботлаш учун мунозарага киришади.
5. Муаммо ечими бўйича тақдимот. Иккита гуруҳ бирлашиб умумий хулосага келингач шу иккита муаммонинг ечими бўйича тингловчилардан 2 киши тақдимот қилади.
6. Умумий хулоса. Тақдимот натижаси бўйича дарс умумлаштирилиб умумий хулосага келинади.
7. Қўшимча топшириқ. Тингловчиларга шу муаммони ҳал қилиш ва уни чуқур ўрганиш бўйича тегишли саволлар ва адабиётлар рўйхати берилади.

3 - ДАРС

1. Иккинчи дарсда берилган вазифанинг бажарилишини назорат қилиш. Ҳамма тингловчига қисқа жавоб бериш учун ёзма савол ёки тест тарқатилади. Унинг жавобга 5 дақиқа вақт берилиб жавоби тезда йиғиб олинади.

2. Рейтинг аниқланади. Жавобларга 100 баллик тизимда баҳо қўйилади. Бу дарсдан кейин амалга оширилиши ва навбатдаги дарсда эълон қилиниши мумкин.
3. Тингловчиларга янги топшириқ (вазиятли масала) берилади. Ушбу топшириқни ечиш учун 4 та гуруҳ фойдаланиб қўйилган муаммони ҳал қилиш бўйича биттадан вариант ишлаб чиқади.
4. Ҳар бир гуруҳнинг тақдироти. Гуруҳ аъзоларидан бир киши муаммони ечиши бўйича ўз тақдиротини эълон қилади. Муҳокама ва мунозара қилинади.
5. Бошқарув қарорларини қабул қилиш. Барча талабалар ўқитувчи билан бирга муаммони ҳал қилиш бўйича тегишли бошқарув қарорини қабул қилади.
6. Вазифа бериш. Ҳар бир тингловчига мустақил ишлаш учун аниқ вазифалар берилади, адабиётлар тавсия қилинади.
7. Саволлар рўйхати. Тингловчилар билиши лозим бўлган саволлар рўйхати берилади. Шу тариқа мазкур фан бўйича саволлар тизими шаклланиб боради.

ҚОЛГАН ДАРСЛАР

Қолган дарслар ҳам шу тариқа ўтказилади. Буларнинг қанчалик қизиқарли ва самарали ўтиши бевосита ўқитувчига боғлиқ. Ўқитувчи ўзи устида доимий равишда пухта ишлаши керак. Ўзи ўтадиган фан бўйича барча адабиётлардан, амалиётдаги ютиқлардан, меъёрий ҳужжатлардан хабардор бўлиши лозим. Педагогик маҳоратини муттасил ошириб борган кишигина талабалар ўртасида, тингловчилар олдида ҳурмат қозониши мумкин.

II. ФАН ДАСТУРИ ВА МАВЗУЛАРНИ ЁРИТИШ БЎЙИЧА САВОЛЛАР ВА ТАРҚАТМА МАТЕРИАЛЛАР.

1-Мавзу. ХАЛҚАРО ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАР ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ, МЕТОДИ, ТАРКИБИ ВА БОЗОР МУНОСАБАТЛАРИ ШАРОИТИДАГИ ВАЗИФАЛАРИ

Дастур

Халқаро иқтисодий муносабатлар (ХИМ) фанининг предмети, объекти ва таркиби. Халқаро иқтисодий алоқалар ривожланишининг асосий босқичлари ва йўналишлари. Бозор муносабатлари шароитида ХИМнинг асосий вазифалари.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. ХИМ фанининг предмети
2. ХИМ фанининг объекти
3. ХИМ фанининг таркибий тузилиши
4. ХИМ фанининг вазифалари

Маърузанинг мақсади - халқаро иқтисодий муносабатлар (ХИМ) фанининг предмети, объекти ва таркиби, халқаро иқтисодий алоқалар ривожланишининг асосий босқичлари ва йўналишлари, бозор муносабатлари шароитида ХИМнинг асосий вазифалари каби масалаларни кўриб чиқиш.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп ва махсус ишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

- Халқаро иқтисодий муносабатлар (ХИМ) фанининг предмети, объекти ва таркиби.

- Халқаро иқтисодий алоқалар ривожланишининг асосий босқичлари ва йўналишлари.
- Бозор муносабатлари шароитида ХИМнинг асосий вазифалари.

Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳаммамиз масъулмиз. – Т.: Ўзбекистон, 2001.
2. Каримов И.А. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт. – Т.: Ўзбекистон, 2000.
3. Гуломов С.С., Дадобоев Ю.Т., Халилов Н.Н. Мировое хозяйство и международное экономическое отношения. Учебник. Т.: 2002.
4. Дадабоев Ю.Т., Рахимов Г.А. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Ўқув кўлланма. Фарғона, 2001.
5. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Ливенцева Н.Н. – М.: РОССПЭН, 2001.
6. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
7. Хакимова М., Хўжаев Х., Махмудов Б. Халқаро иқтисодий муносабатлар. – Т.: Меҳнат, 1997.

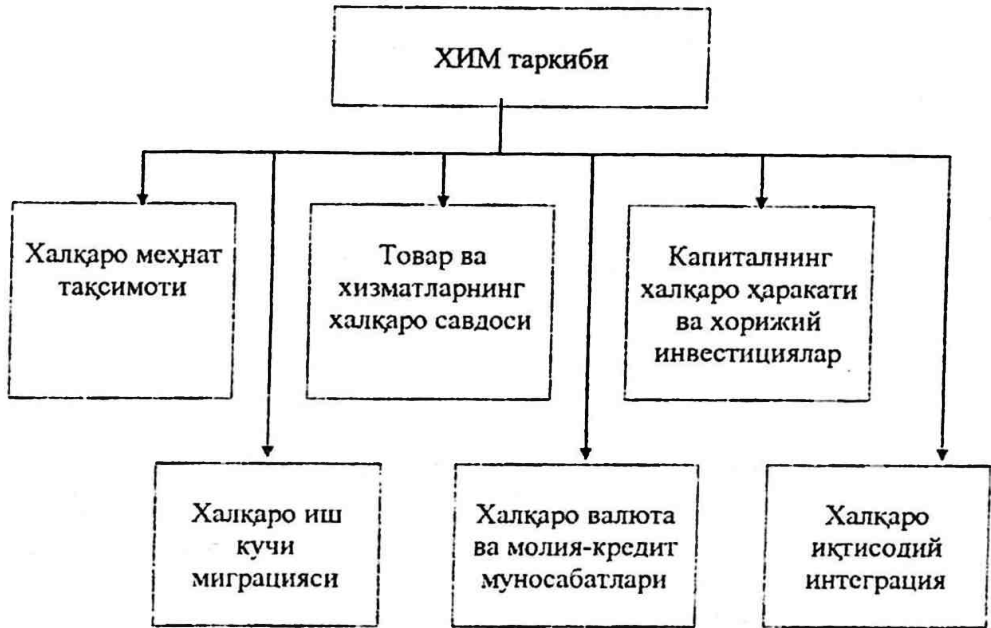
Слайдлар

1.1. ХИМ фанининг предмети

ХИМ фанининг предмети деганда ўта мураккаб бўлган халқаро иқтисодий муносабатлар ва уларни амалга ошириш механизмлари тушунилади.

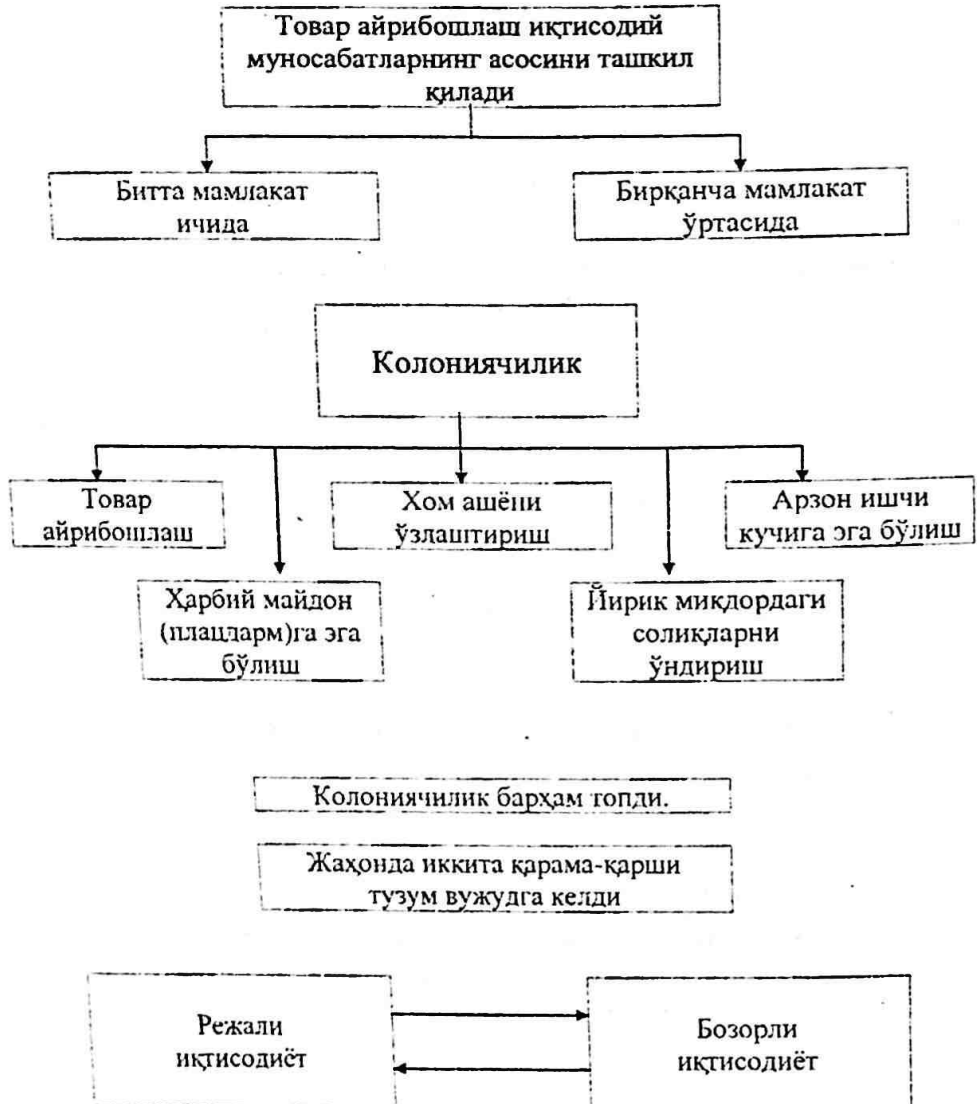

1.2. Халқаро иқтисодий муносабатлар таркиби

ХИМ фанининг объекти деганда жаҳон хўжалигининг иқтисоди эмас, балки унинг ўртасида содир бўладиган иқтисодий муносабатлар мажмуаси тушунилади.

1.3. Халқаро иқтисодий муносабатларнинг вужудга келиш асоси

2-Мавзу. ХАЛҚАРО ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАР (ХИМ)НИНГ АҲАМИЯТИ ВА ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТ

Дастур

ХИМ иштирокчилари; халқаро айирбошлашнинг назарий асослари; халқаро меҳнат тақсимоти тушунчаси; ҳозирги дунёда ХИМнинг роли; давлат ташқи сиёсатининг моҳияти ва зарурияти; утиш даврида Ўзбекистонда олиб борилаётган ташқи иқтисодий сиёсатининг ўзига хос хусусиятлари, мақсадлари; Ўзбекистонда ташқи иқтисодий фаолиятини бошқариш тизими; жаҳон ҳужалигида Ўзбекистоннинг ўрни.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. ХИМ иштирокчилари ва жаҳон иқтисодиётининг бугунги манзараси.
2. Халқаро меҳнат тақсимоти
3. Халқаро интеграциялашув жараёнлари
4. Жаҳон ҳўжалиги ва унда Ўзбекистоннинг ўрни, миллий ҳўжаликнинг байналминаллашуви
5. Жаҳон иқтисодиётининг байналминаллашуви

Маърузанинг мақсади - ХИМ иштирокчилари; халқаро айирбошлашнинг назарий асослари; халқаро меҳнат тақсимоти тушунчаси; ҳозирги дунёда ХИМнинг роли; давлат ташқи сиёсатининг моҳияти ва зарурияти; утиш даврида Ўзбекистонда олиб борилаётган ташқи иқтисодий сиёсатининг ўзига хос хусусиятлари, мақсадлари; Ўзбекистонда ташқи иқтисодий фаолиятини бошқариш тизими; жаҳон ҳужалигида Ўзбекистоннинг ўрни тўғрисидаги масалаларни ёритишдан иборат.

*Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп
ва махсус ишлаб
чиқилган слайдлар*

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган
аволлар:

- ХИМ иштирокчилари; халқаро айирбошлашнинг назарий асослари;
- Халқаро меҳнат тақсимоги тушунчаси;
- Ҳозирги дунёда ХИМнинг роли;
- Давлат ташқи сиёсатининг моҳияти ва зарурияти;
- Ўтиш даврида Ўзбекистонда олиб борилаётган ташқи иқтисодий сиёсатининг ўзига хос хусусиятлари, мақсадлари;
- Ўзбекистонда ташқи иқтисодий фаолиятини бошқариш тизими;
- Жаҳон ҳўжалигида Ўзбекистоннинг ўрни.

Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Ховфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. – Т.: Ўзбекистон, 2002.
2. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳаммамиз масъулмиз. – Т.: Ўзбекистон, 2001.
3. Каримов И.А. Ўзбекистон ХХI асрга интилмоқда. – Т.: Ўзбекистон, 1999.
4. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. – Т.: Ўзбекистон, 1998.
5. Ўзбекистон янги қонунлари. 1-24 томлар. – Т.: Адolat, 2003.
6. Дадабоев Ю.Т., Рахимов Г.А. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Ўқув қўлланма. Фарғона, 2001.
7. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
8. Хакимова М., Хўжаев Х., Махмудов Б. Халқаро иқтисодий муносабатлар. – Т.: Меҳнат, 1997.
9. Чет эл иқтисодиёти алманахи. Т.: Фан, 2003.

2.1. Жаҳон иқтисодиётининг бугунги манзараси

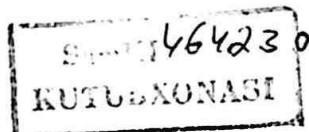
Социалистик тузумнинг барҳам топиши
иккита қарама-қарши иқтисодиётнинг ҳам
барҳам топишига олиб келди

Жаҳон хўжалиги
вужудга келди

Жаҳон иқтисоди байналминаллашди

Жаҳон эркин бозор муносабатларига
асосланган иқтисодий муносабатларга
ўтди

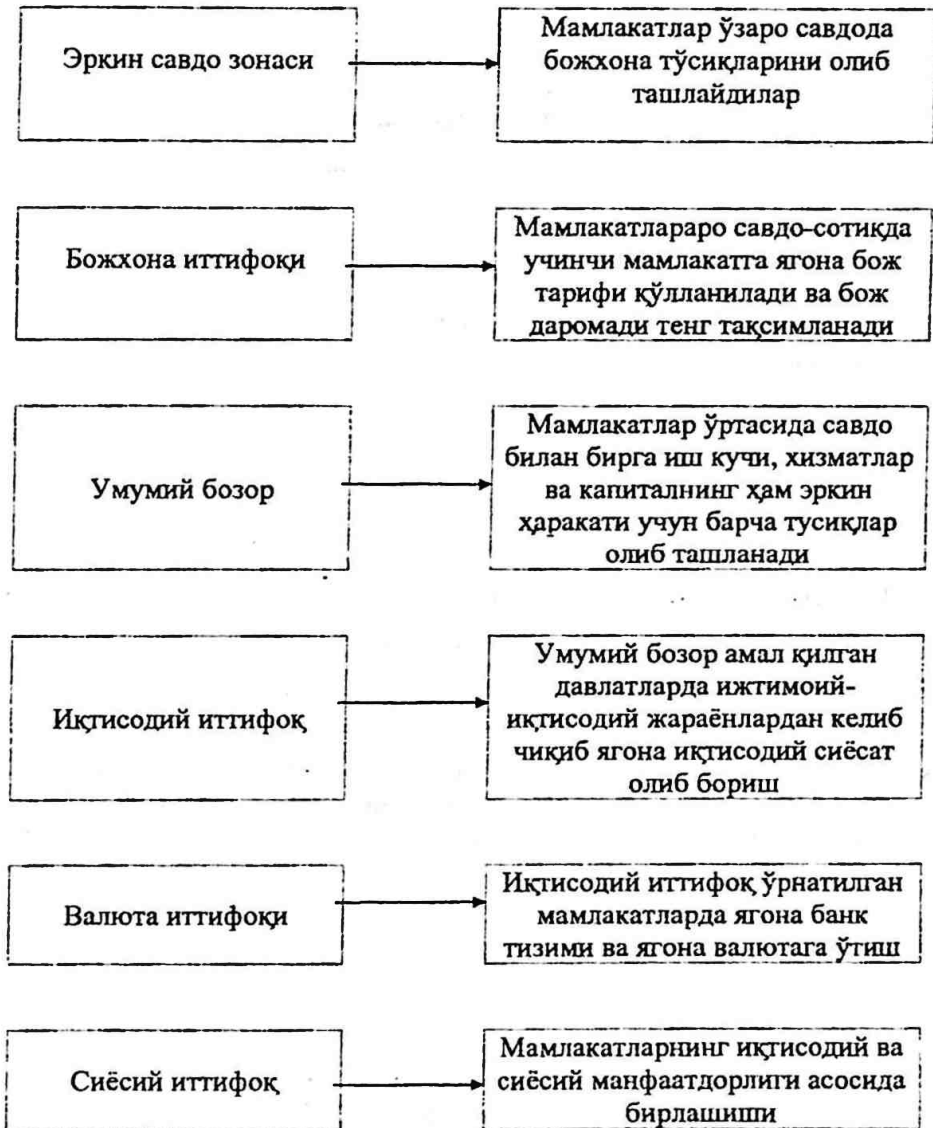
Жаҳонда глобаллашув
жараёни содир бўлди.

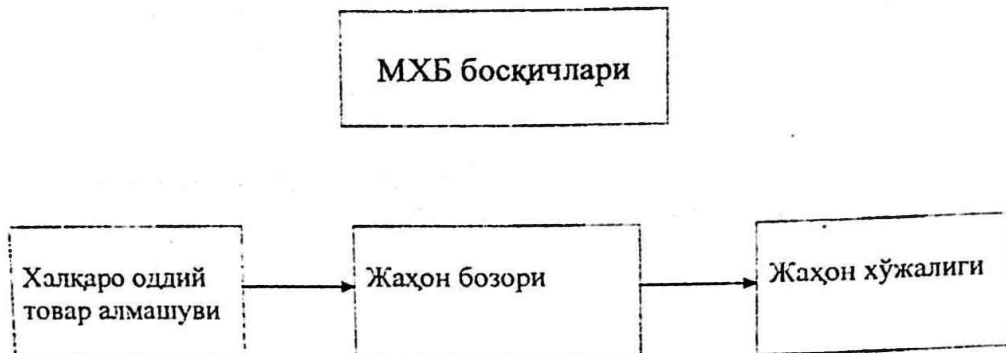
2.2. Халқаро меҳнат тақсимоти (ХИМ)

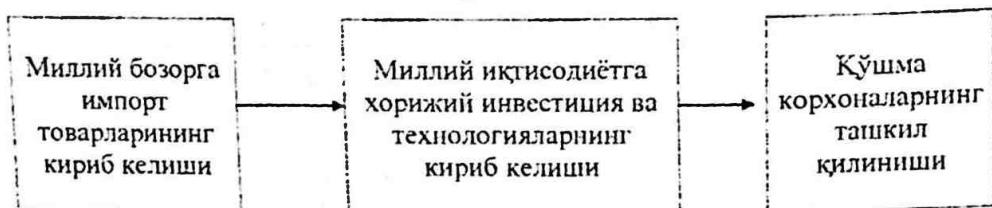
2.3. Халқаро интеграциялашув жараёнлари

2.4. Миллий хўжаликларнинг байналминаллашуви (МХБ)

Алоҳида миллий хўжаликнинг байналминаллашув жараёни

2.5. Жаҳон иқтисодиётининг байналминаллашуви (ЖИБ)

Колониячилик йўли билан босиб олишдан эркин бозор йўли билан эгаллаб олиш усулига ўтишди

**Халқаро иқтисодий муносабатлар
(ХИМ) камраб олувчи соҳалари**

1. Халқаро савдо-сотиқ
2. Ишлаб чиқариш ва илмий техникавий соҳани халқаро ихтисослашуви
3. Илмий-техника тараққиёти ютуқларини халқаро миқёсда баҳам кўриш
4. Мамлакатлараро ахборот алмашуви
5. Халқаро молия-кредит, инвестиция ва валюта алмашуви
6. Капитал ва ишчи кучи ҳаракати, уларнинг халқаро миграцияси
7. Халқаро иқтисодий ташкилотлар ва уларнинг глобал муаммоларни ҳал қилишга киришиши

3 - Мавзу. ХИМНИНГ ТАШКИЛИЙ – ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.

Дастур

Иқтисодиётларнинг глобаллашуви тушунчаси; халқаро иқтисодий ташкилотлар ва уларнинг гуруҳланиши; Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва унинг таркибига кирувчи ташкилотлар; Ўзбекистон Республикасининг халқаро ташкилотлардаги иштироки; халқаро валюта-молия ташкилотлари фаолияти хусусиятлари; савдо ва саноат соҳасидаги халқаро ташкилотлар; умумжаҳон Савдо ташкилоти. Ташқи иқтисодий алоқаларнинг ҳуқуқий асослари; Халқаро битимлар, Конвенсиялар, Резалюциялар; Ўзбекистоннинг ташқи иқтисодий фаолиятига доир қонунлари; кичик ва урта бизнес –Ўзбекистонда ташқи иқтисодий фаолият субъекти сифатида.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. Иқтисодиётнинг глобаллашуви ва байналминаллашуви
2. Жаҳон хўжалиги ва унинг таркибий тузилиши
3. Бирлашган Миллатлар ташкилоти таркибидаги иқтисодий ташкилотлар
4. Умумжаҳон савдо ташкилоти
5. Ташқи иқтисодий алоқаларнинг ҳуқуқий асослари
6. Ўзбекистоннинг ташқи иқтисодий фаолиятига доир қонунлари

Маърузанинг мақсади - иқтисодиётларнинг глобаллашуви тушунчаси; халқаро иқтисодий ташкилотлар ва уларнинг гуруҳланиши; Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва унинг таркибига кирувчи ташкилотлар; Ўзбекистон Республикасининг халқаро ташкилотлардаги иштироки; халқаро валюта-молия ташкилотлари фаолияти хусусиятлари; савдо ва саноат соҳасидаги халқаро ташкилотлар; умумжаҳон Савдо ташкилоти; ташқи иқтисодий алоқаларнинг ҳуқуқий асослари; Халқаро битимлар, Конвенсиялар, Резалюциялар; Ўзбекистоннинг ташқи иқтисодий

фаолиятига доир қонунлари; кичик ва урта бизнес –Ўзбекистонда ташқи иқтисодий фаолият субъекти сифатида каби мавзуларни ёритишдан иборат.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп ва махсус ишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

- Иқтисодиётнинг глобаллашуви тушунчаси;
- Халқаро иқтисодий ташкилотлар ва уларнинг гуруҳланиши;
- Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва унинг таркибига кирувчи ташкилотлар;
- Ўзбекистон Республикасининг халқаро ташкилотлардаги иштироки;
- Халқаро валюта-молия ташкилотлари фаолияти хусусиятлари;
- Савдо ва саноат соҳасидаги халқаро ташкилотлар;
- Умумжаҳон Савдо ташкилоти.
- Ташқи иқтисодий алоқаларнинг ҳуқуқий асослари;
- Халқаро битимлар, Конвенсиялар, Резалюсиялар;
- Ўзбекистоннинг ташқи иқтисодий фаолиятига доир қонунлари;
- Кичик ва ўрта бизнес –Ўзбекистонда ташқи иқтисодий фаолият субъекти сифатида.

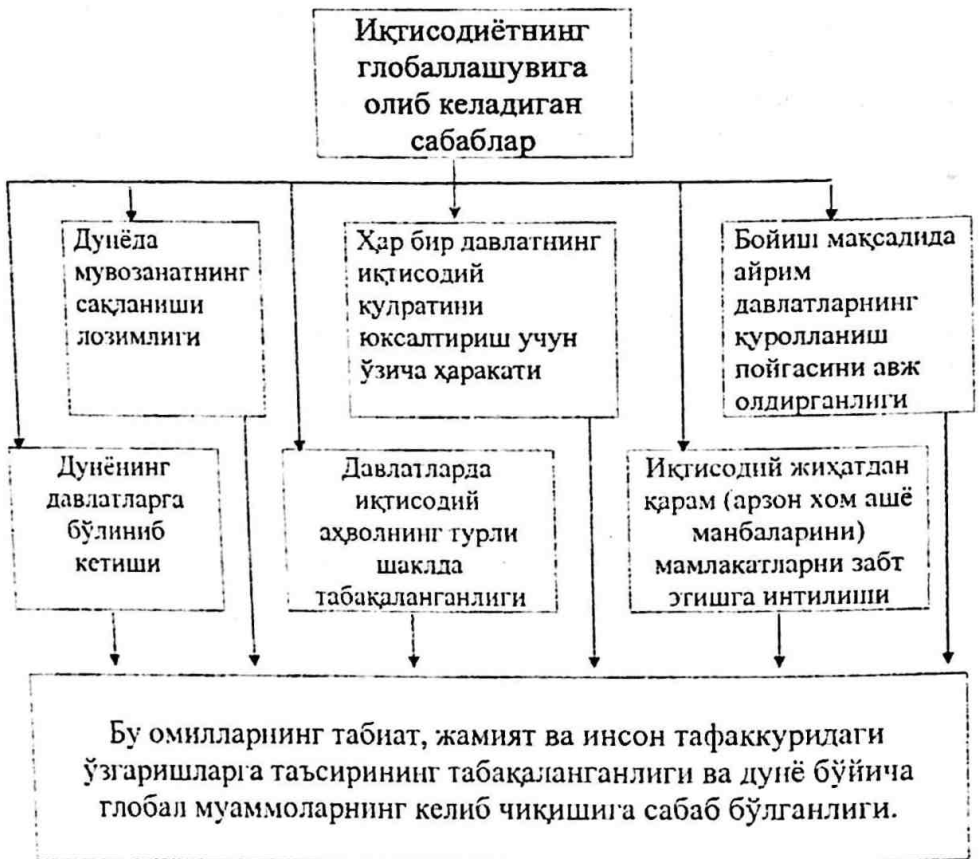
Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари. 1995 йил 5 январдан 2004 йил 1 январгача. Т.: Адолат, 2004.
2. Ўзбекистон янги қонунлари. 1-24 томлар. – Т.: Адолат, 2003.
3. М.Шарифхўжаев. Ўзбекистон янги ғоялар, янги ютуқлар. – Т.: Шарқ, 2002.

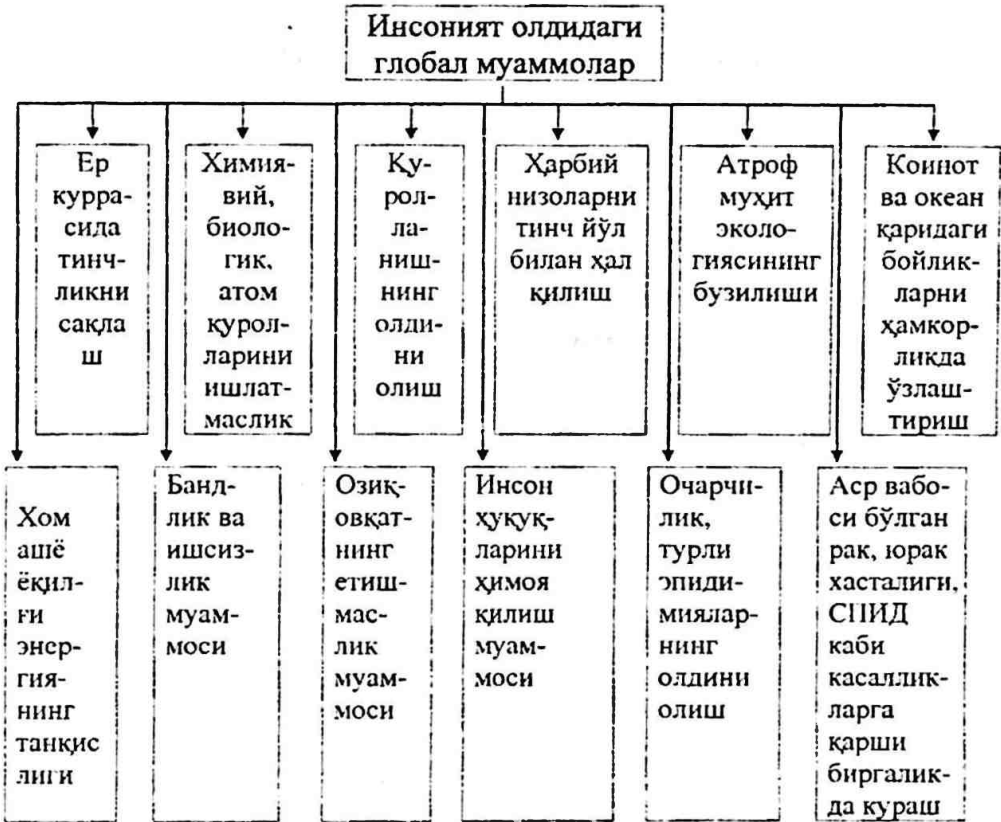

4. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
5. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: Маркетинг, 2001.
6. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Маъруза матнлари. ТМИ, 2002.
7. Ўзбекистан в мировой экономике. – Т.: Фан, 2001.

3.1. Иқтисодиётнинг глобллашув тушунчаси

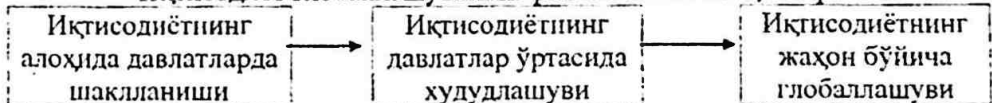
Глобал муаммолар

Глобал муаммоларни ҳал қилиш учун иқтисодийни ҳам объектив равишда глобаллаштиришни, муаммоларни биргаликда ҳал қилишни ер куррасидаги миллатларнинг бирлашуви кабиларни тақозо қилади.

Ер курраси ягона организм, у ҳамоҳанг сиёсатни, ҳамкорликдаги иқтисодийни, эҳтиёткорлик билан асраладиган экологик муҳитни талаб қилади. Бу эса иқтисодийнинг глобаллашувига олиб келади.

Иқтисодийт глобаллашувининг ривожланиш босқичлари

3.2. Жаҳон хўжалиги ва унинг таркибий тузилиши

Жаҳон хўжалиги деганда халқаро меҳнат тақсимоти натижасида савдо, ишлаб чиқариш, молиявий ва илмий-техникавий жиҳатлари билан бирлашган миллий хўжаликлар тизими тушунилади.

Жаҳон хўжалигининг таркибий тузилиши

Товар ва хизматларнинг жаҳон бозори.

Капиталнинг жаҳон бозори

Иш кучининг жаҳон бозори

Халқаро валюта тизими

Халқаро молия-кредит тизими

Ягона илмий ахборот майдони

Жаҳон хўжалиги
субъектлари

Давлатлар ва
уларнинг халқ
хўжалиги
комплекси

Транс миллий
корпорациялар

Халқаро
ташкilotлар ва
институтлар

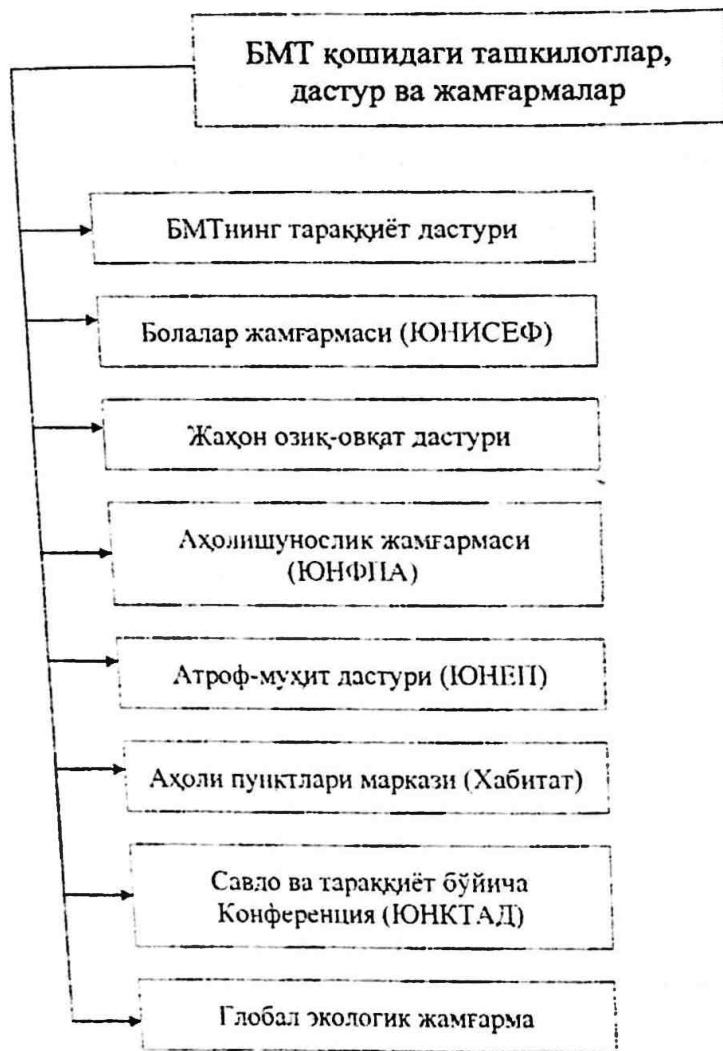
3.3. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) ва халқаро ташкилотлар

БМТ 1945 йил 24 октябрда 51 та мамалакат томонидан ташкил этилган. Ҳозир унга 185 та мамлакат (2000 й.) аъзо

БМТ қошидаги ташкилотлар, Дастур ва жамғармалар 10 тадан зиёд

БМТ махус келишувлар асосида фаолият кўрсатадиган ихтисослашган мустақил ташкилотлар 15 та муассасалардан иборатдир.

БМТ билан махсус келишувлар асосида фаолият кўрсатадиган ихтисослашган мустақил ташкилотлар 15 та муассасалардан иборатдир

Халқаро меҳнат ташкилоти

Меҳнат шарт-шароитларини яхшилаш ва бандлик даражасини оширишга йўналтирилган сиёсат ва дастурларни ишлаб чиқади, бутун жаҳон мамлакатлари фойдаланадиган халқаро меҳнат стандартларини жорий этади

ФАО (Бирлашган Миллатлар ташкилотининг озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти)

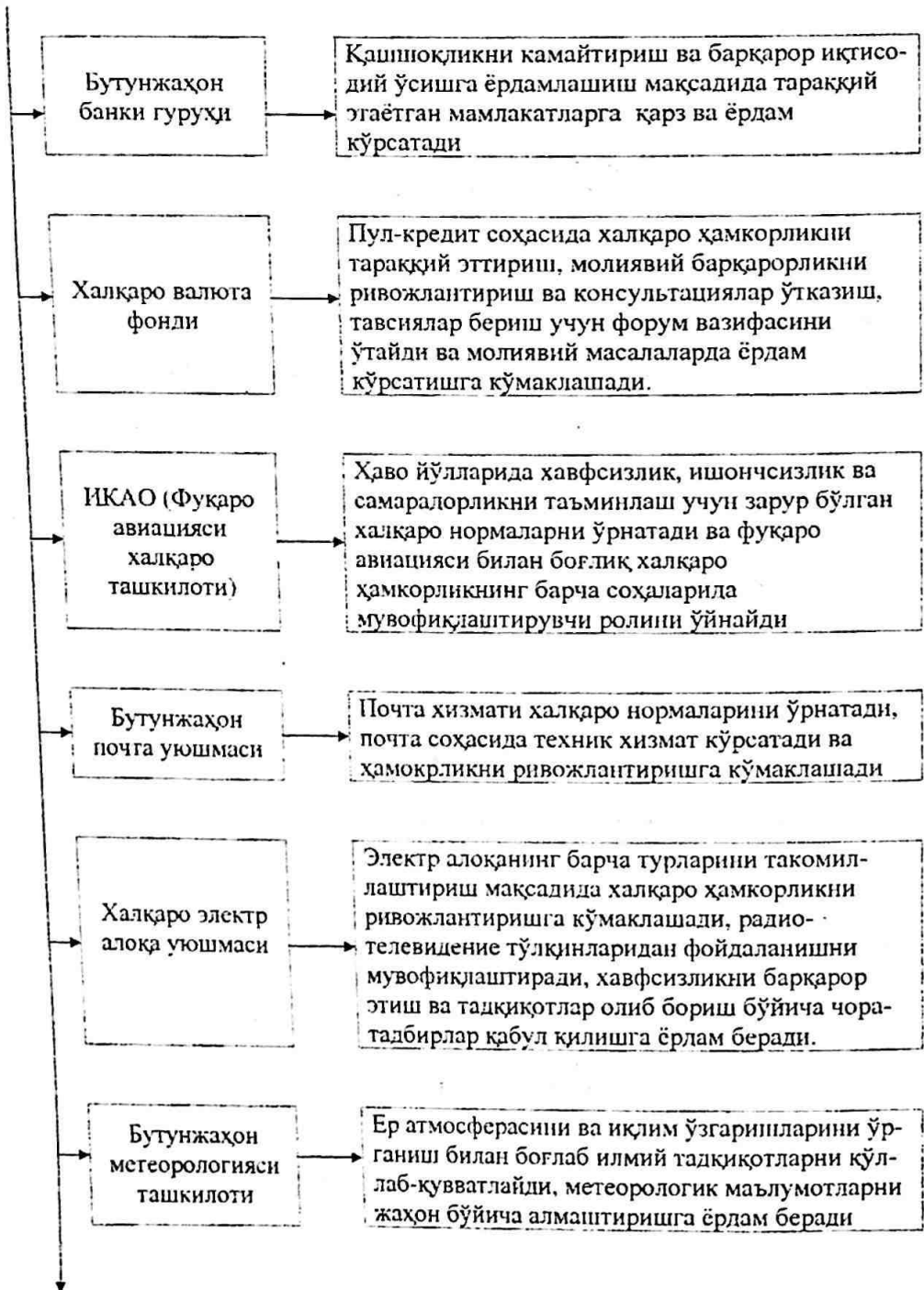
Барча сарф-харажатларни қишлоқ хўжалиги ва маҳсулдорлигини ошириш ва озиқ-овқат хавфсизлигини мустаҳкамлаш, шунингдек, қишлоқ аҳолиси турмуш шароитини яхшилаш учун йўналтиради.

ЮНЕСКО (Бирлашган миллатлар ташкилотининг халқ таълими, фан ва маданият масалалари бўйича ташкилоти)

Халқ таълими, маданиятни ривожлантириш, жаҳондаги табиий ва маданий меросни муҳофаза қилиш, халқаро илмий ҳамкорликни, матбуот ва коммуникация эркинлигини барқарор этишга ёрдам беради

Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти

Соғлиқни Сақлаш ва Ер қурраси барча аҳолиси саломатлигини максимал даражада яхшилаш муаммоларини ҳал этишга мўлжалланган дастурларни амалга оширилишини мувофиқлаштиради. Эмлаш санитария таълими ва асосий дори-дармон воситалари билан таъминлаш каби йўналишларда иш олиб боради.

4 - Мавзу. ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ (ТИФ) ТАРТИБГА СОЛИШ УСУЛЛАРИ

Дастур

ТИФни тартибга солишнинг умумий божхона тартиблари; божхона баённомаси; ТИФни бож ва тарифлар ёрдамида тартибга солиш усуллари: божхона тарифлари ва бождлари; ТИФни тартибга солишнинг тарифсиз усуллари: квоталаш, литцензиялаш, Ўзбекистоннинг божхона сиёсати,

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

- 4.1. ТИФни тартибга солишнинг умумий божхона тартиблари
- 4.2. Ўзбекистоннинг божхона сиёсати
- 4.3. Божхона режими
- 4.4. Божхона назорати
- 4.5. Божхона лицензияси ва декларациялаш

Маърузанинг мақсади - ТИФни тартибга солишнинг умумий божхона тартиблари; божхона баённомаси; ТИФни бож ва тарифлар ёрдамида тартибга солиш усуллари: божхона тарифлари ва бождлари; ТИФни тартибга солишнинг тарифсиз усуллари: квоталаш, литцензиялаш, Ўзбекистоннинг божхона сиёсати каби масалаларни кўриб чиқиш.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп ва махсус ишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

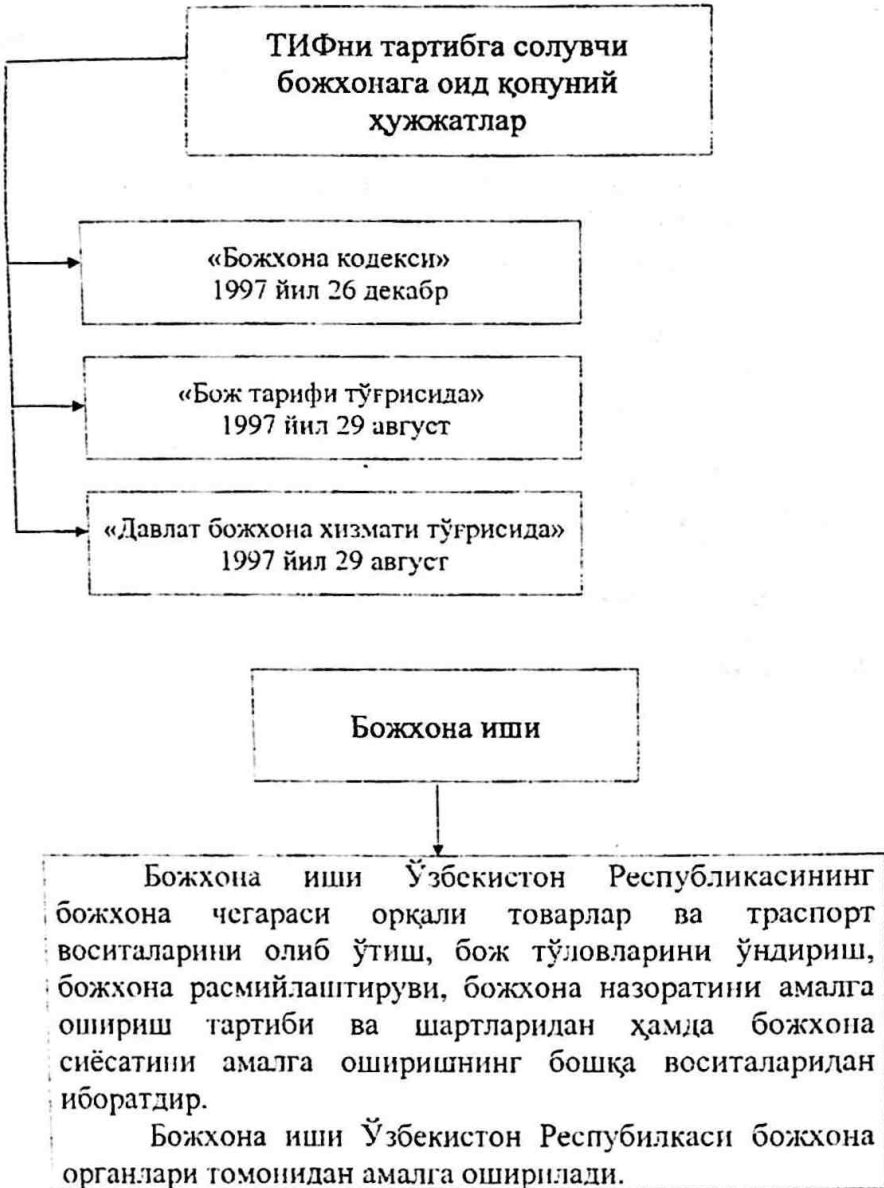
- ТИФни тартибга солишнинг умумий божхона тартиблари;
- Божхона баённомаси;
- ТИФни бож ва тарифлар ёрдамида тартибга солиш усуллари;
- Божхона тарифлари ва бождлари;

- ТИФни тартибга солишнинг тарифсиз усуллари: квоталаш, лицензиялаш,
- Ўзбекистоннинг божхона сиёсати.

Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт. – Т.: Ўзбекистон, 2000.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари. 1995 йил 5 январдан 2004 йил 1 январгача. Т.: Адолат, 2004.
3. Ўзбекистон янги қонунлари. 1-24 томлар. – Т.: Адолат, 2003.
4. Фуломов С.С., Дадобоев Ю.Т., Халилов Н.Н. Мировое хозяйство и международное экономическое отношения. Учебник. Т.: 2002.
5. Дадабоев Ю.Т., Рахимов Г.А. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Ўқув қўлланма. Фаргона, 2001.
6. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Внешнеэкономические связи. – М.: Финансы и статистика, 1998.
7. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Маъруза матнлари. ТМИ, 2002.
8. Ўзбекистан в мировой экономике. – Т.: Фан, 2001.

4.1. ТИФни тартибга солишнинг умумий божхона тартиблари

Бож ва божхонага оид
асосий тушунчалар

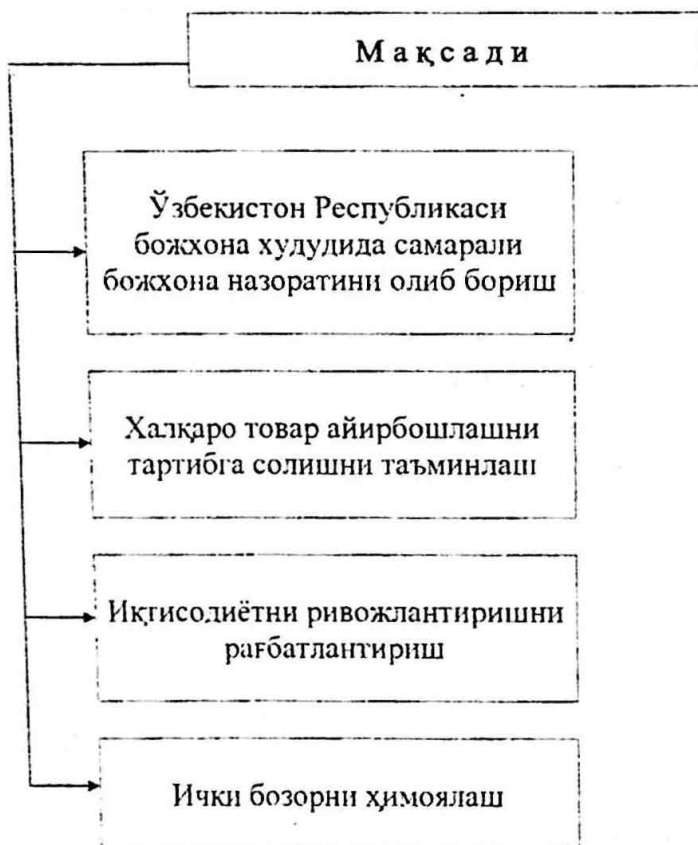
Товарлар	Ҳар қандай кўчар мол-мулк, шу жумладан валюта ва валюта бойликлари, электр, иссиқлик энергиялари ва энергиянинг бошқа турлари, транспорт воситалари, интеллектуал мулк объектлари, олди-сотли ёки айирбошлаш объекти ҳисобланувчи бажарилган ишларнинг, кўрсатилган хизматларнинг натижалари
Ўзбекистон товарлари	Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқарилган товарлар ёки Ўзбекистон Республикаси ҳудудида эркин муомалага чиқарилган товарлар
Чет эл товарлари	Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқарилган товарлар ёки Ўзбекистон Республикаси ҳудудида эркин муомалага чиқарилган товарлар
Транспорт воситалари	Йўловчилар ва товарларни ташиниш учун фойдаланиладиган транспорт воситалари, шу жумладан контейнерлар ва бошқа транспорт ускуналари
Товарлар ва транспорт воситаларини олиб ўтувчи шахслар	Товарлар ва транспорт воситаларининг мулкдорлари, уларнинг сотиб олувчилари, эгалари ёхуд улар билан ушбу Кодексда назарда тутилган харажатларни ўз номидан амалга ошириш учун қонун ҳужжатларига мувофиқ етарли бўлган бошқача тарзда иштираётган аъзолиги бўлган шахслар

Ташувчи	Товарларни амалда олиб ўтувчи ёхуд транспорт воситасидан фойдаланиш учун масъул шахс
Декларант	Товарларни олиб ўтувчи, товарлар ва транспорт воситаларини ўз номидан декларацияловчи, кўрсатувчи ва тақдим этувчи шахс ёки товар олиб ўтувчи шахс номидан иш олиб бораётган божхона брокери
Божхона чегарасидан олиб ўтиш	Товарлар ёки транспорт воситаларини ҳар қандай усулда, шу жумладан халқаро почта жўнатмаларини юбориш, қувур транспортидан ҳамда электр узатиш линияларидан фойдаланиш йўли билан божхона ҳудудига олиб кириш ёки олиб чиқиш ҳаракатларини амалга ошириш
Божхона назорати	Қонун ҳужжатлари ва халқаро шартномаларга риоя этилишини таъминлаш мақсадида божхона органлари амалга оширадиган тадбирлар мажмуи
Божхона таъминлови	Божхона органлари пломбалар, муҳрлар босиш, рақамли, хавфли ва бошқа маркалар, қиёслаш белгилари қўйиш, штамплар босиш йўли билан амалга ошириладиган товарлар ва транспорт воситаларини, бинолар ва бошқа жойларни қиёслаш воситаси
Божхона расмийлаштируви	Товарлар ва транспорт воситалари устидан божхона назоратини таъминлаш мақсадида божхона органларининг мансабдор шахслари амалга оширадиган операциялар мажмуи

Божхона режими	Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали олиб ўтиладиган товарлар ва транспорт воситаларининг мақомини божхона мақсадлари учун белгиловчи қоидалар мажмуи
Чиқишга рухсат бериш	Божхона органларининг божхона расмийлаштирувидан ўтган товарлар ёки транспорт воситаларини шахснинг тўла ихтиёрига бериши
Шартли чиқариб юбориш	Шахснинг белгиланган чеклашлар, талаблар ёки шартларга риоя қилиш мажбуриятларини ўз зиммасига олиши билан боғлиқ ҳолда товарлар ва транспорт воситаларини чиқариб юбориш
Иқтисодий сиёсат чоралари	Товарлар ва транспорт воситаларини Ўзбекистон Республикасига олиб кириш ҳамда Ўзбекистон Респубилкасидан олиб чиқишга доир чекловлар бўлиб, улар квота белгилашни, лицензиялашни, шунингдек республика иқтисодиётининг жаҳон хўжалиги билан ўзаро ҳамкорлигини тартибга солиб турувчи бошқа чораларни ўз ичига олади
Дастлабки қарор	Товарнинг таснифи, унинг бож қиймати, қайси мамлакатда тайёрланганлиги, божхона товарларининг миқдорига ҳамда божхона ишига оид бошқа масалаларга тааллуқли бўлган божхона органи чиқарган қарор

4.2. Ўзбекистоннинг божхона сиёсати

Ўзбекистоннинг божхона сиёсати унинг ички ва ташқи сиёсатининг таркибий қисми бўлиб ягона божхона сиёсати ҳисобланади.

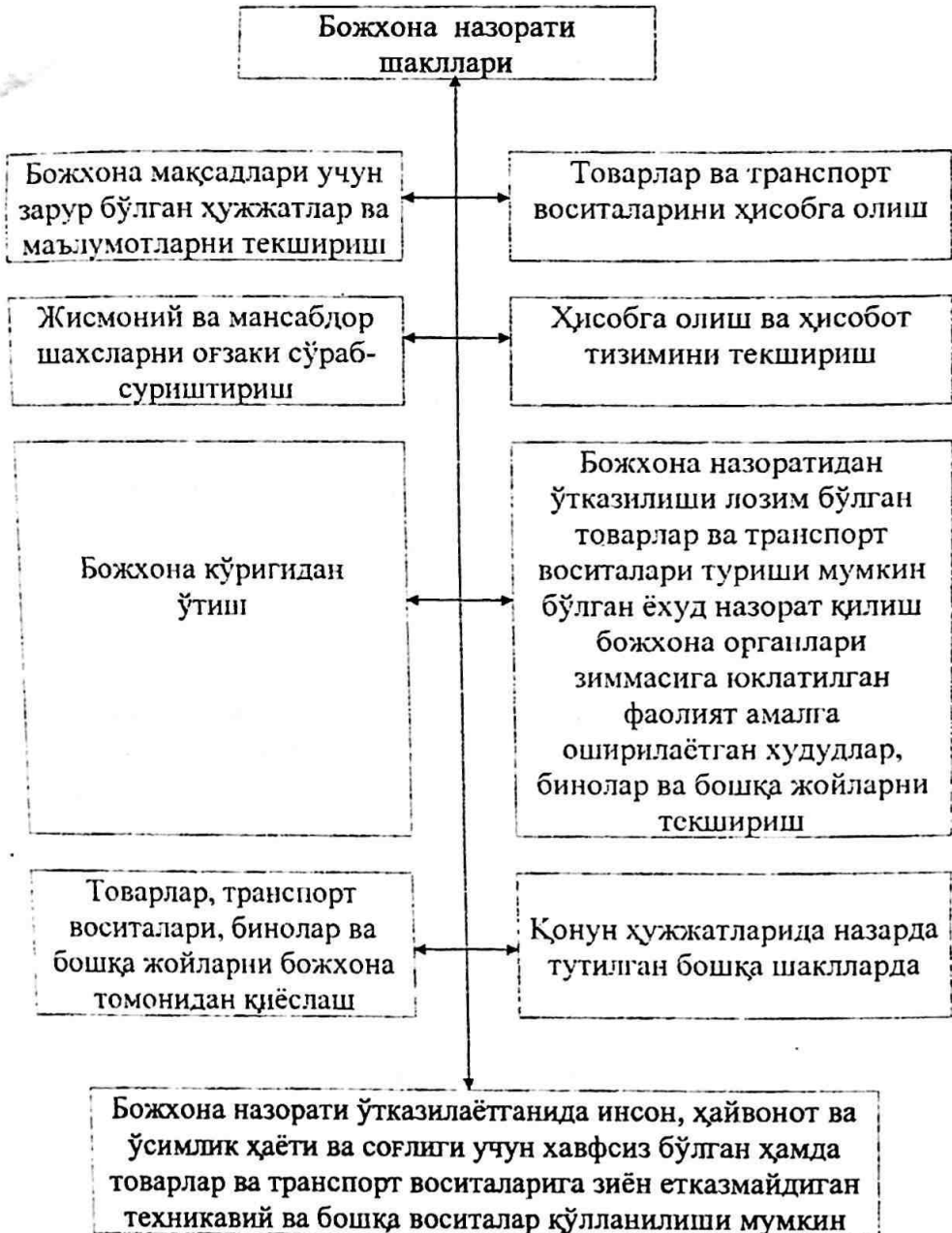

4.3. Божхона режими

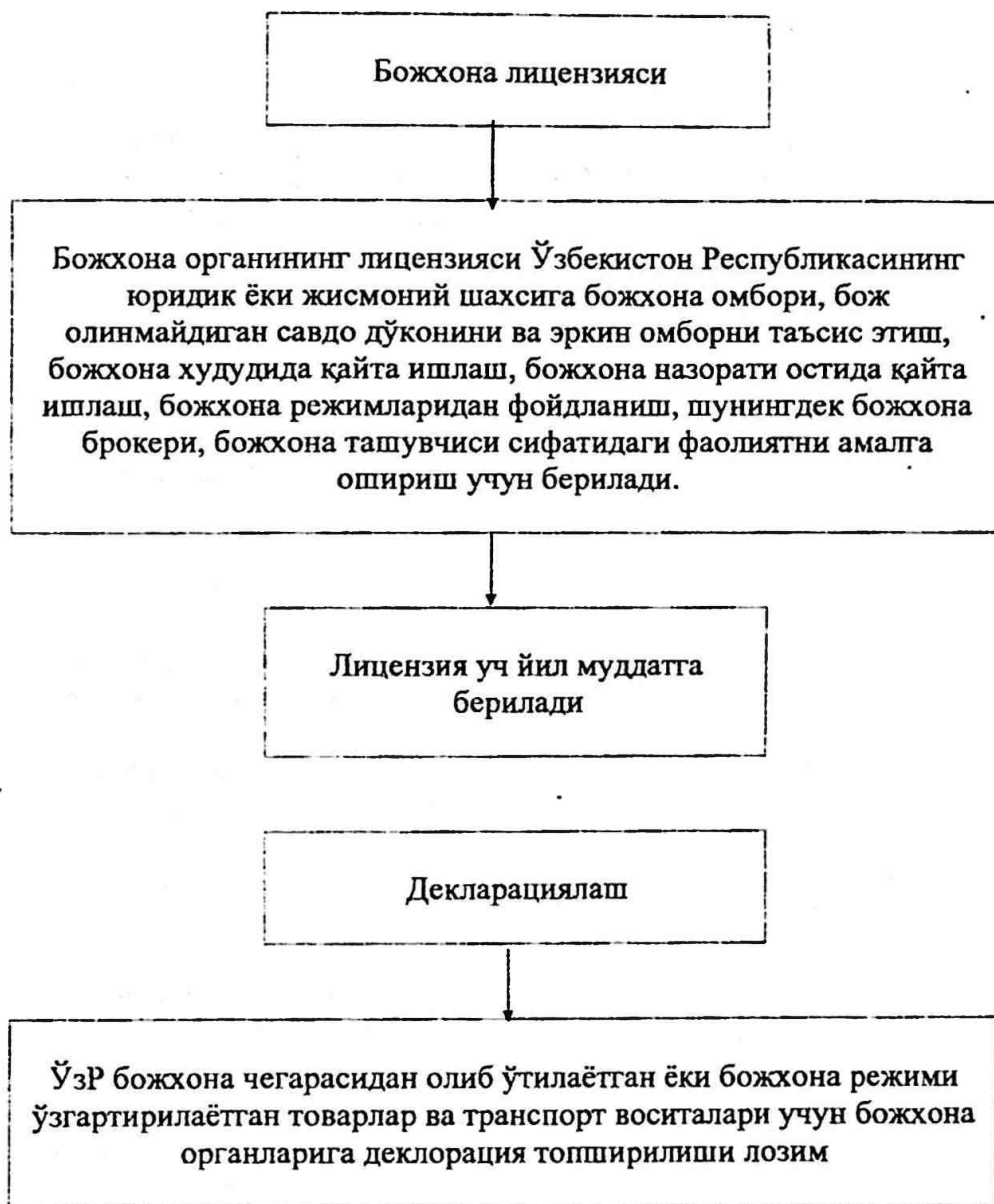

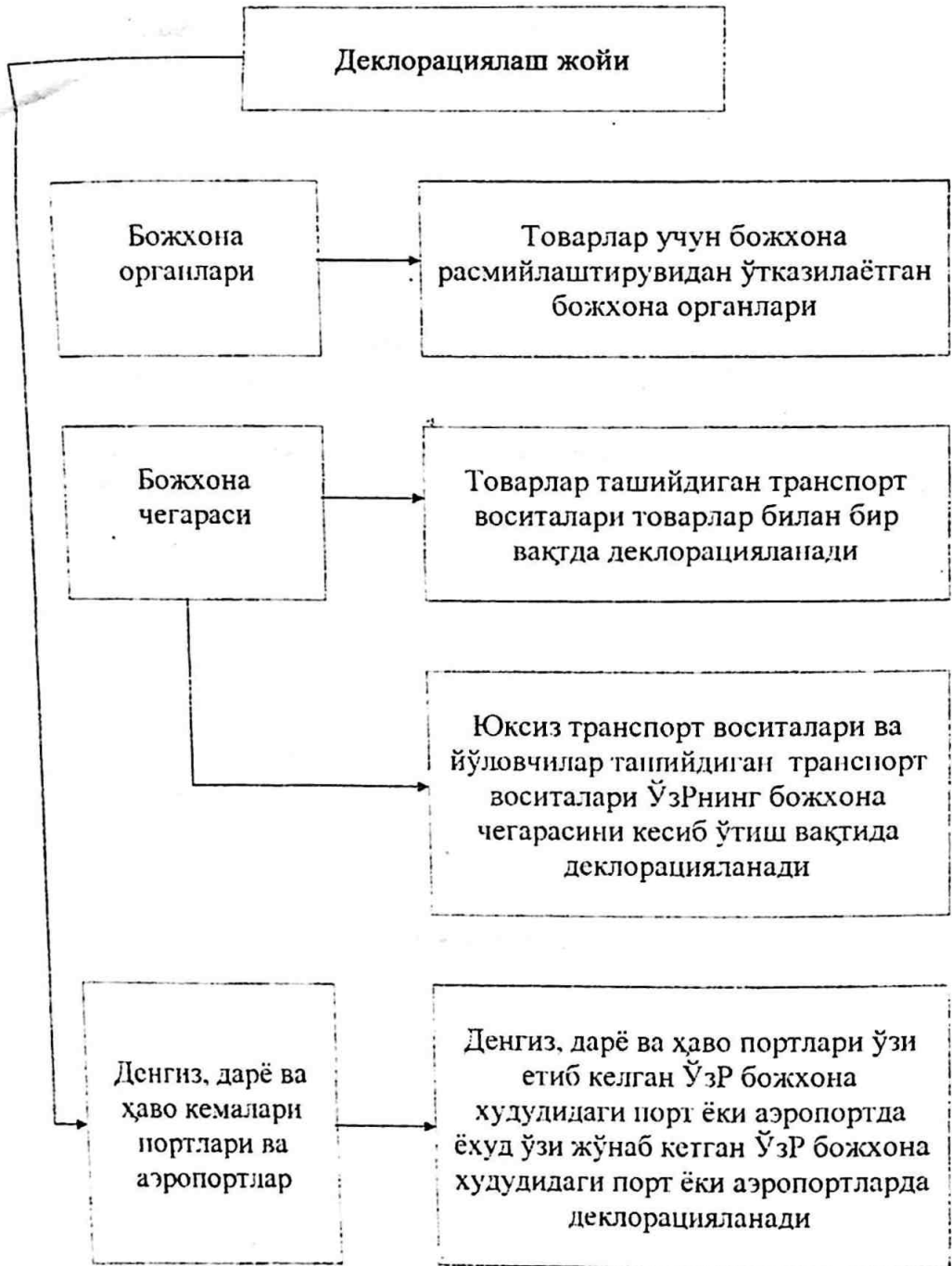

4.4. Божхона назорати

4.5. Божхона лицензияси ва декларациялаш

5 – Мавзу. ҲАЛҚАРО САВДО ВА ЖАХОН НАРХЛАРИ.

Дастур

Ҳалқаро савдо ривожланишининг асосий тенденциялари: жаҳоннинг йирик экспорт ва импорт қилувчи мамлакатлари: ташқи савдо операциялари: жаҳон нархлари ва уларнинг шаклланиши; жаҳон хизматлар савдоси; технологиялар халқаро айирбошлашуви; Ўзбекистоннинг ташқи савдо алоқалари; давлатларининг ҳалқаро рақобатбардошлиги тушанчаси.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. ЭИХнинг мазмуни ва моҳияти
2. ЭИХнинг ташкил бўлиш сабаблари
3. ЭИХнинг асосий турлари.
4. ЭИХнинг барчасига хос жиҳат ва хусусиятлари
5. Ўзбекистонда ЭИХнинг ўзига хослиги
6. Ҳалқаро савдо ривожланишининг асосий тенденциялари
7. Жаҳон нархлари ва уларнинг шаклланиши
8. Ўзбекистоннинг ташқи савдо алоқалари
9. Давлатларнинг халқаро рақобатбардошлиги

Маърузанинг мақсади - Ҳалқаро савдо ривожланишининг асосий тенденциялари: жаҳоннинг йирик экспорт ва импорт қилувчи мамлакатлари: ташқи савдо операциялари: жаҳон нархлари ва уларнинг шаклланиши; жаҳон хизматлар савдоси: технологиялар халқаро айирбошлашуви; Ўзбекистоннинг ташқи савдо алоқалари; давлатларининг ҳалқаро рақобатбардошлиги тушанчаси масалалари тўғрисида атрофлича тўхталишдан иборатдир.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп ва махсус ишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

- Ҳалқаро савдо ривожланишининг асосий тенденциялари;

- Жахоннинг йирик экспорт ва импорт қилувчи мамлакатлари;
- Ташқи савдо операциялари;
- Жахон нархлари ва уларнинг шакилланиши;
- Жахон хизматлар савдоси;
- Технологиялар халқаро айирбошлашуви;
- Ўзбекистоннинг ташқи савдо алоқалари;
- Давлатларининг халқаро рақобатбардошлиги тушанчаси.

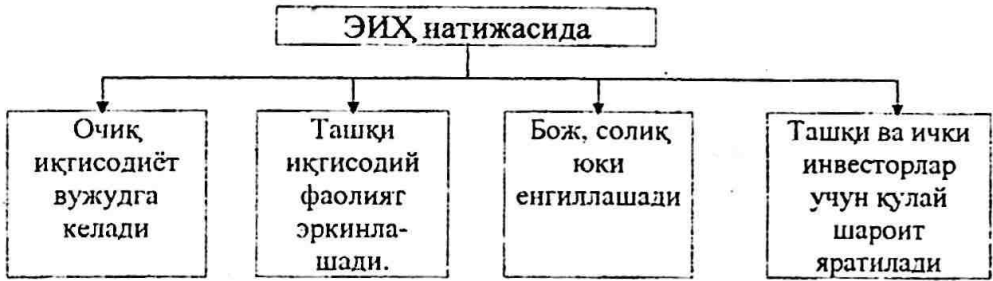
Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Хамидов И.А., Алимов А.М. Ўзбекистон Республикасида ташқи иқтисодий фаолият асослари. – Т.: Адабиёт жамғармаси, 2001.
2. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Ливенцева Н.Н. – М.: РОССПЭН, 2001.
3. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
4. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: Маркетинг, 2001.
5. Хакимова М., Хўжаев Х., Махмудов Б. Халқаро иқтисодий муносабатлар. – Т.: Меҳнат, 1997.
6. Чет эл иқтисодиёти алманахи. Т.: Фан, 2003.

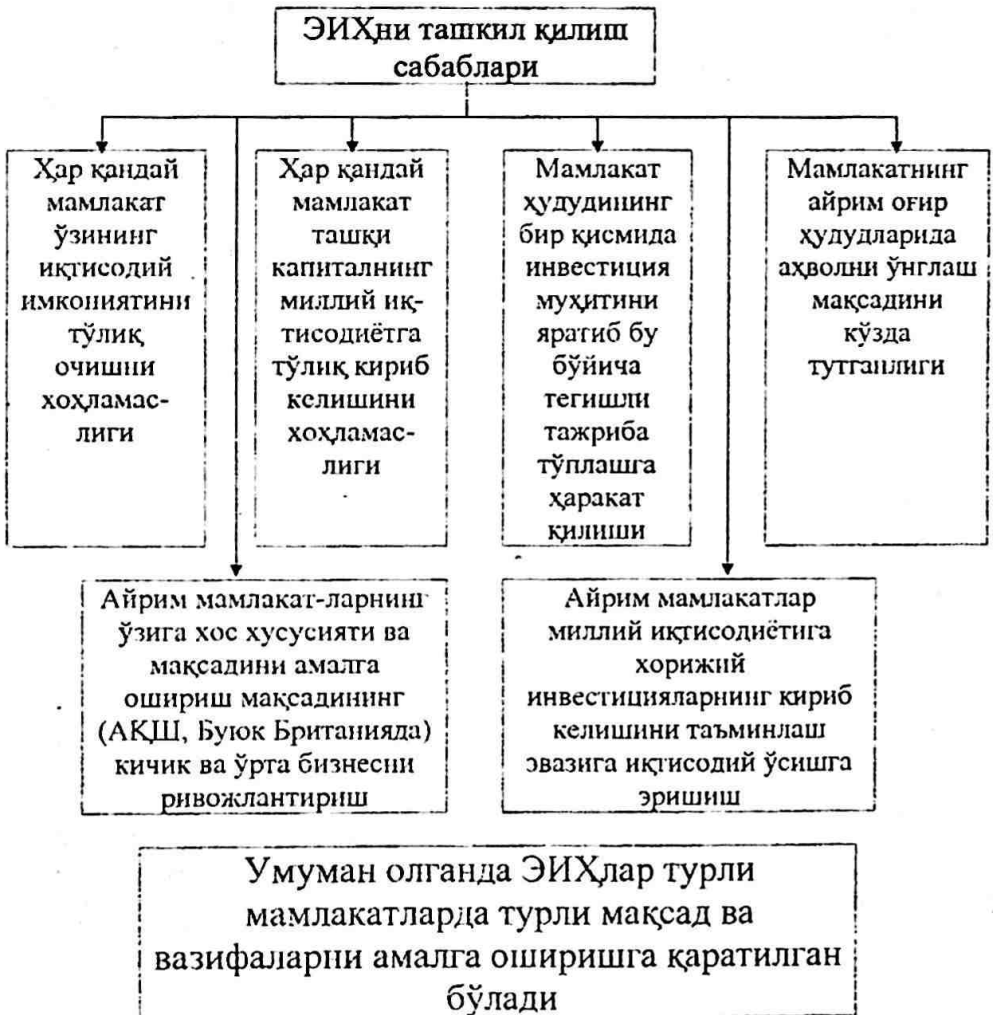
5.1. ЭИХнинг мазмуни ва моҳияти

Эркин иқтисодий ҳудуд деганда миллий иқтисодиётнинг бошқа ҳудудларда қўлланилмайдиган турли имтиёзлар ва рағбатларга эга бўлган махсус бир иқтисодий макон тушунилади.

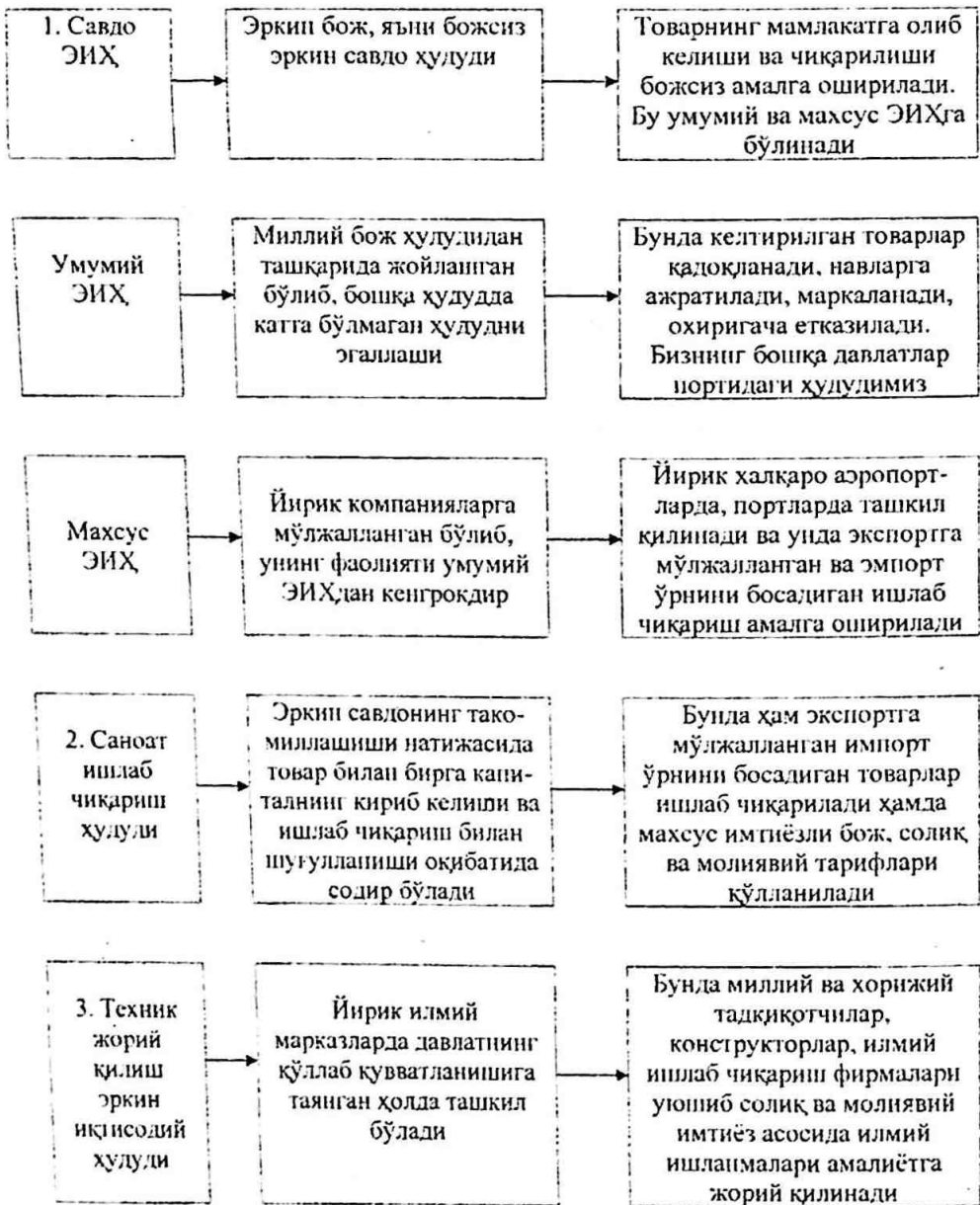
ЭИХ барча қонун ва тартиблардан эркин бўлмасдан, маълум имтиёз ва рағбатлантиришларгагина эга. Шу жиҳатдан «эркинлик»ка бу шартли равишда нисбий тушунча деб қараш лозим.

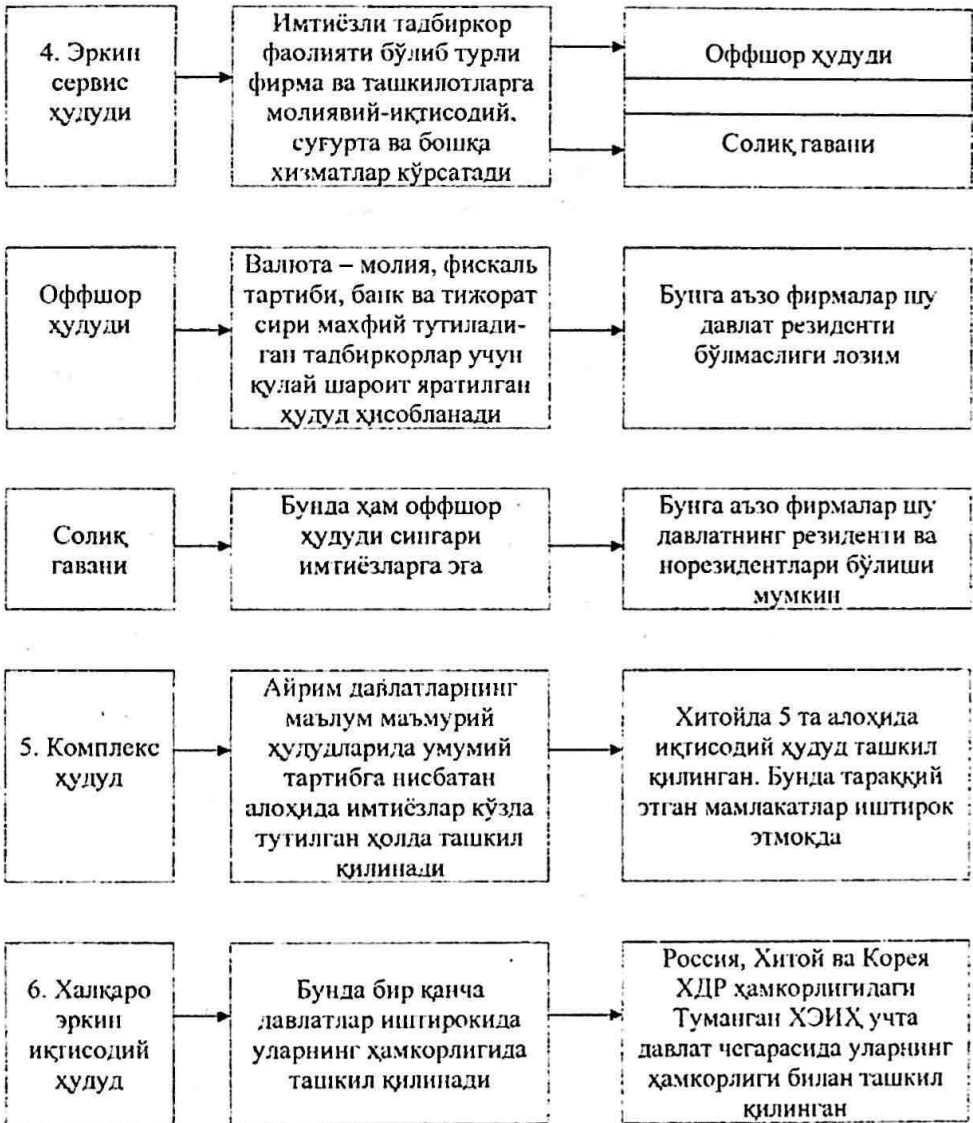

5.2. ЭИХнинг ташкил бўлиш сабаблари

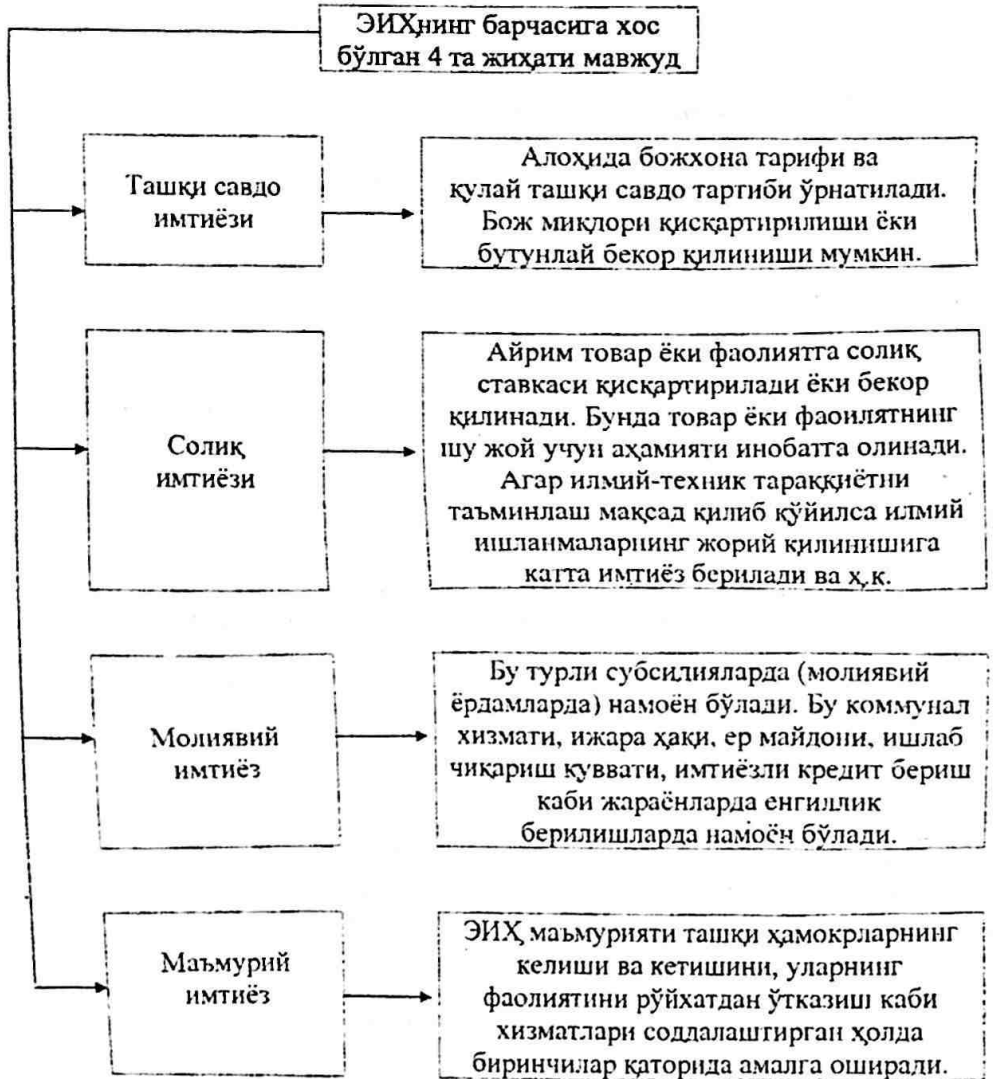
5.3. ЭИХнинг асосий турлари

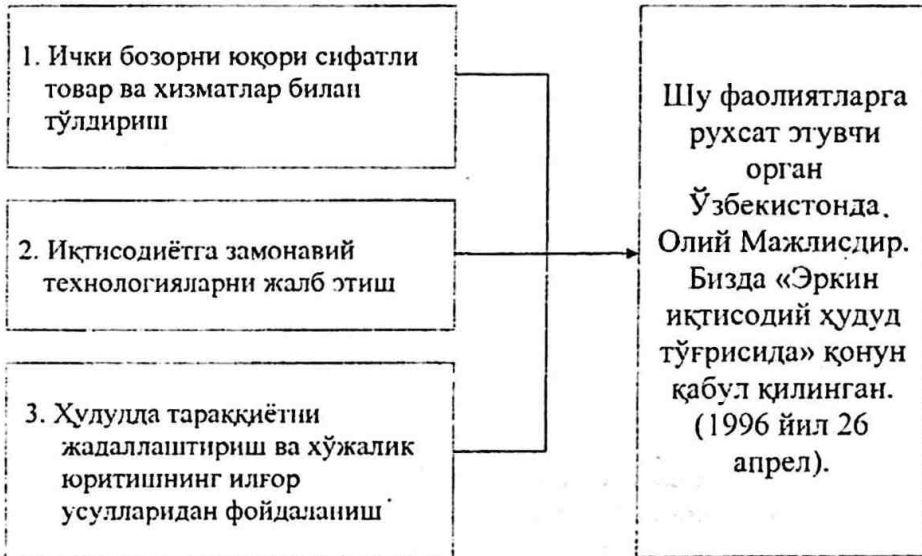

5.4. ЭИХнинг барчасига хос жиҳат ва хусусиятлари

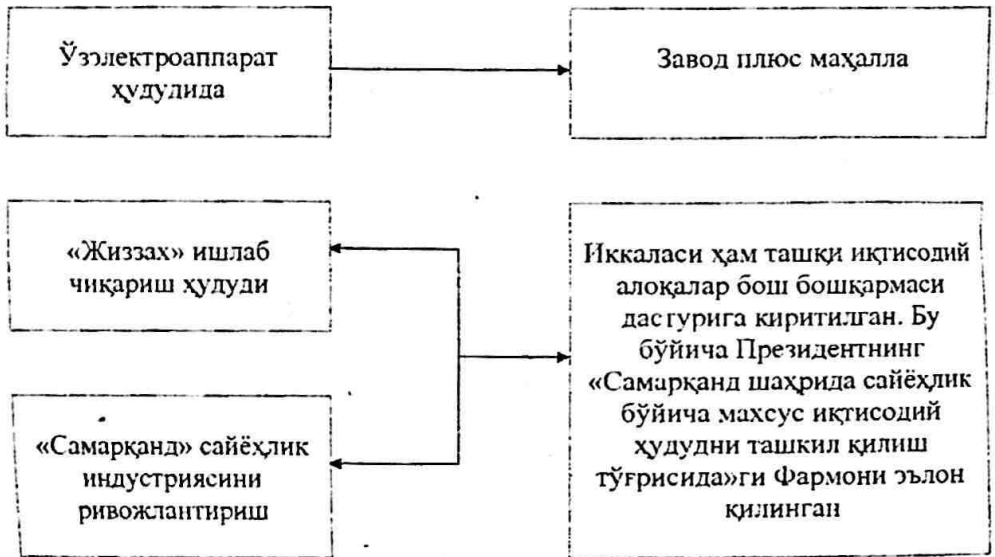
5.5. Ўзбекистонда ЭИХнинг ўзига хослиги

Ўзбекистонда ЭИХнинг ўзига хослиги унинг куйидагиларга йўналтирилганлигидадир

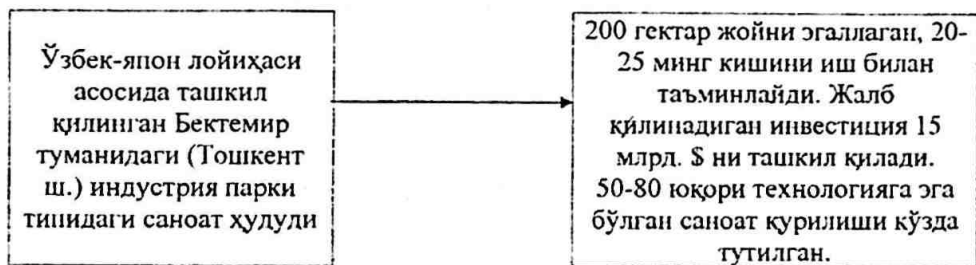
Ўзбекистонда ЭИХни мувофиқлаштириш Вазирлар маҳкамаси томонидан шакллантириладиган Маъмурий Кенгаш томонидан амалга оширилади. Бунга давлат ҳокимияти, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ва инвесторлар киради

Ўзбекистонда ЭИХларнинг турлари

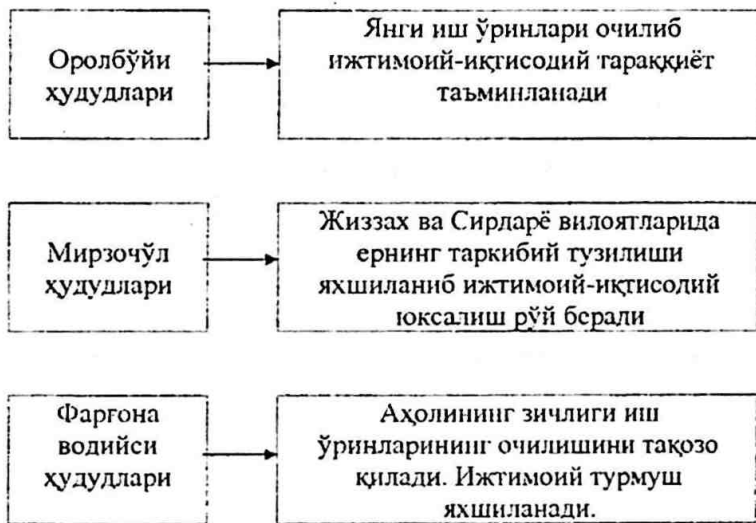

1994 йилда ягона «Ипак йўли» сайёҳлик йўналишини тиклаш бўйича 14 та мамлакат Самарқанд декларациясини қабул қилди. Ҳозир унга 20 та мамлакат қўшилган.

Бундан Ўзбекистоннинг манфаати катта. Самарқанд, Бухоро, Хива тарихий обидаларга бой шаҳарлар, хунармандчилик, фолклор каби қадимги маданий меросларимиз сақланиб қолганлиги сайёҳликнинг ривожланишига олиб келади.

Келажақда ЭИҲ ташкил қилиш лозим бўлган ҳудудлар

6 - Мавзу. ХАЛҚАРО ВАЛЮТА ТИЗИМИ.

Дастур

Жаҳон валюта тизимининг моҳияти ва ривожланишининг асосий босқичлари; халқаро ҳисоб-тўлов воситалари; валюта бозорлари ва валюта операциялари; валюта курслари; мамлакат тўлов баланси; глобал молиявий инқирозлар; кичик ва ўрта бизнес субъектларининг Ўзбекистон валюта бозорларидаги иштироки.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. Жаҳон валюта тизимининг моҳияти ва элементлари
2. Валюта бозорлари ва валюта тизимининг ривожланиши
3. Ўзбекистоннинг валюта бозоридаги иштироки
4. Халқаро валюта фондининг вазифалари

Маърузанинг мақсади - жаҳон валюта тизимининг моҳияти ва ривожланишининг асосий босқичлари; халқаро ҳисоб-тўлов воситалари; валюта бозорлари ва валюта операциялари; валюта курслари; мамлакат тўлов баланси; глобал молиявий инқирозлар; кичик ва ўрта бизнес субъектларининг Ўзбекистон валюта бозорларидаги иштироки сингари масалаларни аниқ мисоллар билан ёритишдан иборатдир.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: колоскоп ва махсус нишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

- Жаҳон валюта тизимининг моҳияти ва ривожланишининг асосий босқичлари;
- Халқаро ҳисоб-тўлов воситалари;
- Валюта бозорлари ва валюта операциялари;

- Валюта курслари; мамлакат тўлов баланси;
- Глобал молиявий инқирозлар;
- Кичик ва ўрта бизнес субъектларининг Ўзбекистон валюта бозорларидаги иштироки.

Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари. 1995 йил 5 январдан 2004 йил 1 январгача. Т.: Адолат, 2004.
2. Ўзбекистон янги қонунлари. 1-24 томлар. – Т.: Адолат, 2003.
3. М.Шарифхўжаев. Ўзбекистон янги ғоялар, янги ютуқлар. – Т.: Шарқ, 2002.
4. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
5. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: Маркетинг, 2001.
6. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Маъруза матнлари. ТМИ, 2002.
7. Ўзбекистан в мировой экономике. – Т.: Фан, 2001.

6.1. Жаҳон валюта тизимининг моҳияти ва ривожланиши

Миллий валюта тизими (МВТ) деганда мамлакатда валютага оид қонунлар билан тартибга солинадиган валюта муносабатларининг ташкил қилиш шакла тушунилади.

Валюта муносабатлари (ВМ) деганда пулнинг ҳаракати билан боғлиқ иқтисодий муносабатлар мажмуи тушунилади.

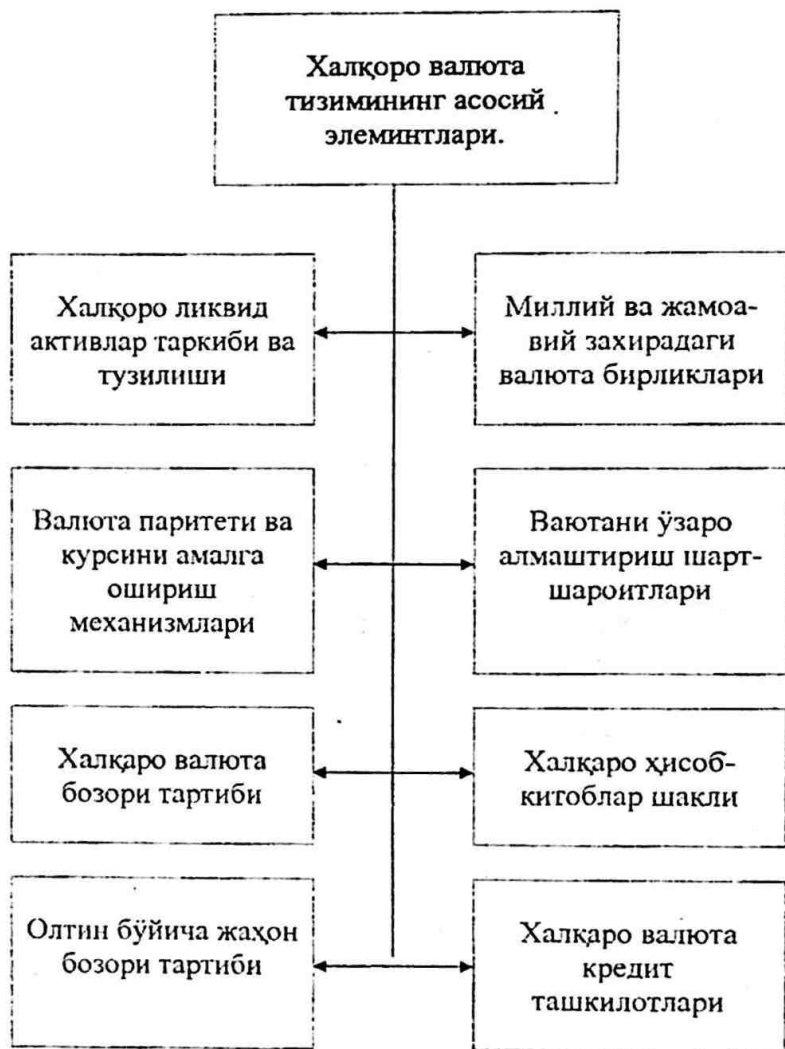
Халқоро валюта муносабатлари (ХВМ) деганда жаҳон пулининг давлатлараро ҳаракати билан боғлиқ халқоро иқтисодий муносабатлар мажмуи тушунилади.

Валюта курси (ВК) деганда мазкур мамлакат валютасининг бошқа мамлакат валютасига эркин алмашиши ёки мазкур мамлакат валютасининг бошқа мамлакат валютасига нисбатан «баҳосини» ифодалаш тушунилади.

Паритит деганда бирор валютанинг олтинга нисбатан алмашув миқдори тушунилади.

Халқоро валюта тизими (ХВТ) деганда жаҳон хужалиги доирасида содир бўладиган валюта муносабатлари тушунилади.

6.2. Жаҳон валюта тизимининг асосий элементлари

6.3. Жаҳон валюта тизимининг ривожланиши

6.4. Ўзбекистоннинг валюта бозоридаги иштироки

Ўзбекистон мустақилликка эришган ўзининг мустақил валюта сиёсатига эга бўлди. Бу унинг халқаро валюта бозорида мустақил иштирокини таъминлади.

1992 йилда Ўзбекистон халқаро валюта фондига аъзо бўлди.

1992 йил кузидан бошлаб жаҳон банкига аъзо

1992 йилдан бошлаб Европа тикланиш ва тараққиёт банкига аъзо

1995 йилдан Ўзбекистонда «Россия кредити» банки фаолият кўрсатмоқда.

1995 йилдан Осиё тараққиёт банкига аъзо

Европа инвестицион банки билан бевосита алоқа ўрнатилган

Европа тараққиёт фонди билан ҳам ҳамкорлик қилади.

6.5. Халқаро валюта фондининг вазифаси

7 - Мавзу. ХАЛҚАРО КАПИТАЛ ҲАРАКАТИ ВА ССУДА БОЗОРЛАРИ

Дастур

Капитал ҳаракатининг моҳияти ва асосий шакллари; ҳозирги шароитда капитал ҳаракатининг хусусиятлари; халқаро кредит ва унинг турлари; халқаро ссуда капитали бозори; хорижий инвестициялар ва уларни қабул қилувчи мамлакатларга таъсири; Ўзбекистоннинг хорижий инвестициялари; кичик ва ўрта бизнес ривожланишига хорижий инвестицияларни жалб этиш.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. Капиталнинг халқаро миграцияси (КХМ) (ҳаракати) – ХИМнинг етакчи шакли
2. КХМнинг турлари
3. КХМнинг шакллари
4. КХМда Ўзбекистоннинг ўрни

Маърузанинг мақсади - капитал ҳаракатининг моҳияти ва асосий шакллари; ҳозирги шароитда капитал ҳаракатининг хусусиятлари; халқаро кредит ва унинг турлари; халқаро ссуда капитали бозори; хорижий инвестициялар ва уларни қабул қилувчи мамлакатларга таъсири; Ўзбекистоннинг хорижий инвестициялари; кичик ва ўрта бизнес ривожланишига хорижий инвестицияларни жалб этиш каби мавзуларни ёритишдан иборатдир.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп ва махсус ишлаб чиқилган слайдлар

. Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машгулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

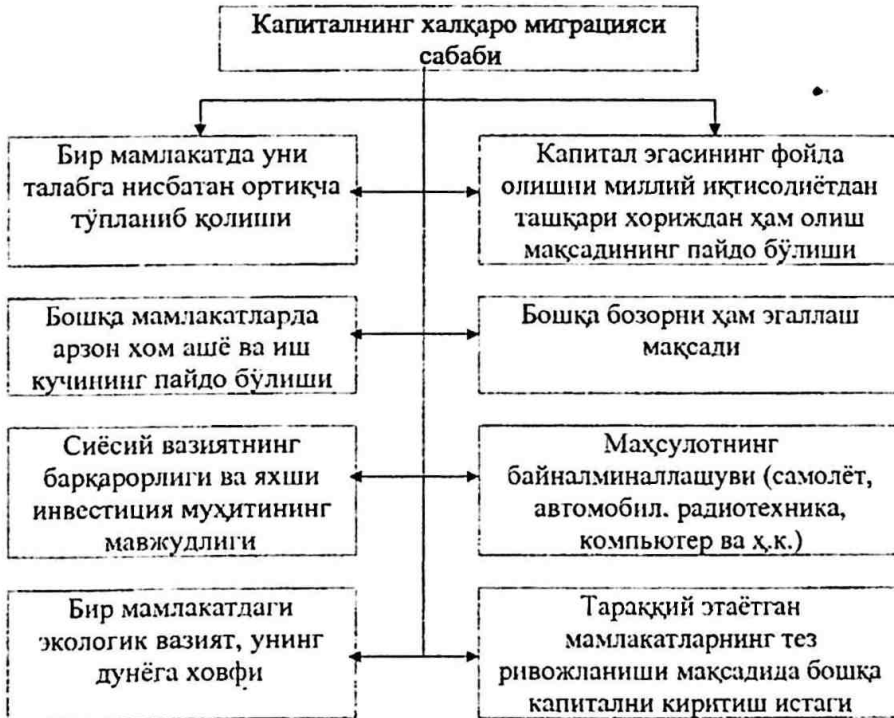
- Капитал ҳаракатининг моҳияти ва асосий шакллари;
- Ҳозирги шароитда капитал ҳаракатининг хусусиятлари;
- Халқаро кредит ва унинг турлари;
- Халқаро ссуда капитали бозори;
- Хорижий инвестициялар ва уларни қабул қилувчи мамлакатларга таъсири;
- Ўзбекистоннинг хорижий инвестициялари;
- Кичик ва ўрта бизнес ривожланишига хорижий инвестицияларни жалб этиш.

Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. – Т.: Ўзбекистон, 1998.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари. 1995 йил 5 январдан 2004 йил 1 январгача. Т.: Адолат, 2004.
3. Ўзбекистон янги қонунлари. 1-24 томлар. – Т.: Адолат, 2003.
4. Хамидов И.А., Алимов А.М. Ўзбекистон Республикасида ташқи иқтисодий фаолият асослари. – Т.: Адабиёт жамғармаси, 2001.
5. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Ливенцева Н.Н. – М.: РОССПЭН, 2001.
6. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
7. Хакимова М., Хўжаев Х., Махмудов Б. Халқаро иқтисодий муносабатлар. – Т.: Меҳнат, 1997.
8. Чет эл иқтисодиёти алманахи. Т.: Фан, 2003.
9. Узбекистан: общая оценка страны. ООН, 2001.

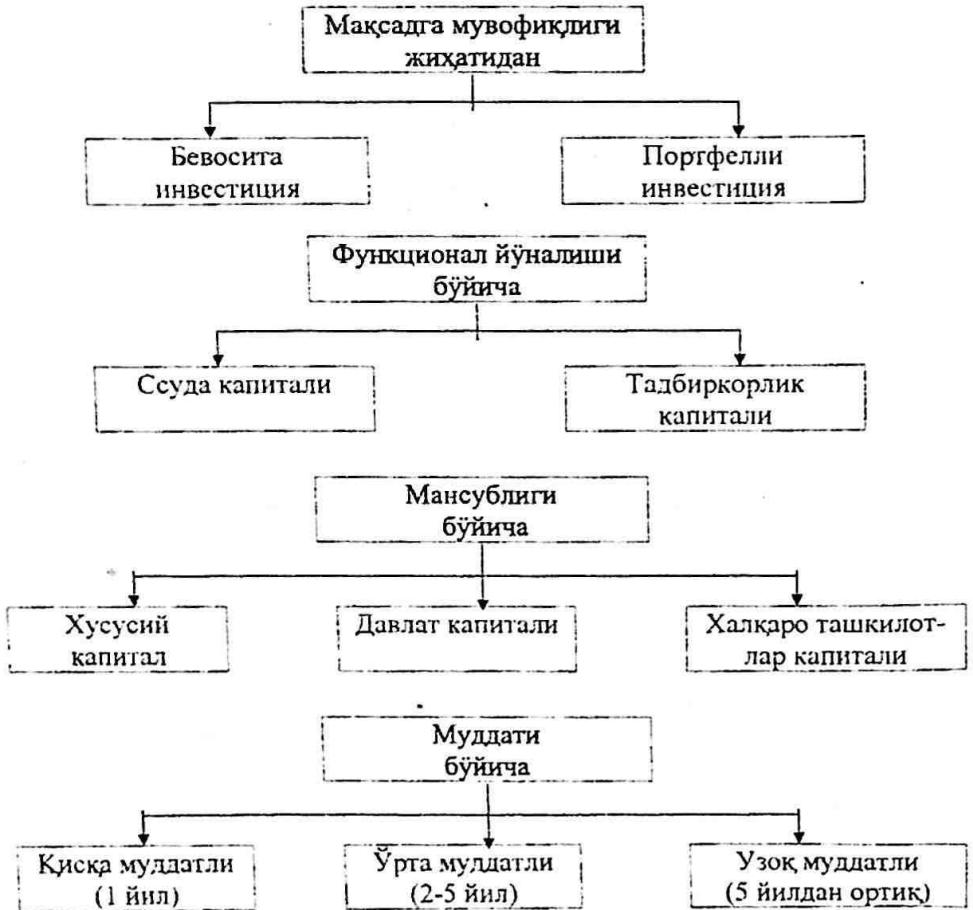
7.1. Капиталнинг халқаро миграцияси (ҳаракати) – халқаро иқтисодий муносабатларнинг етакчи шакли

Капиталнинг халқаро миграцияси (ҳаракати) деганда капиталнинг миллий иқтисодиётдан олиб уни товар ёки пул шаклида бошқа мамлакат иқтисодиётига жалб қилиш тушунилади.

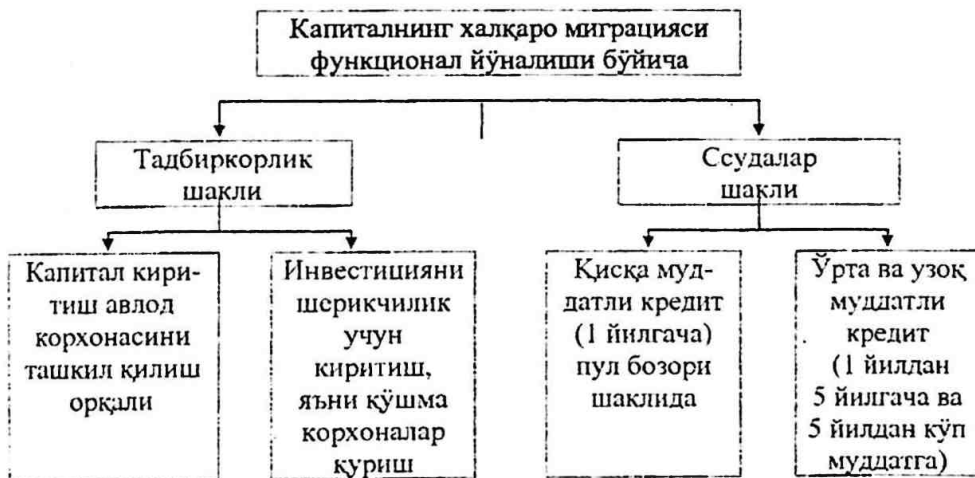
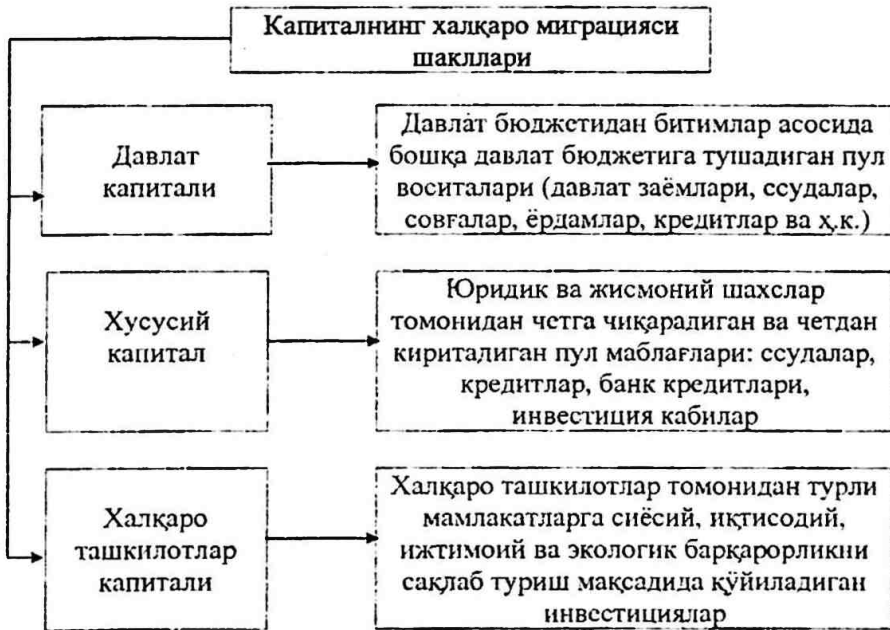

Чизма. Капиталнинг халқаро миграцияси ва ташқи иқтисодий муносабатларнинг сабаблари

7.2. Капиталнинг халқаро миграцияси (ҳаракати) турлари

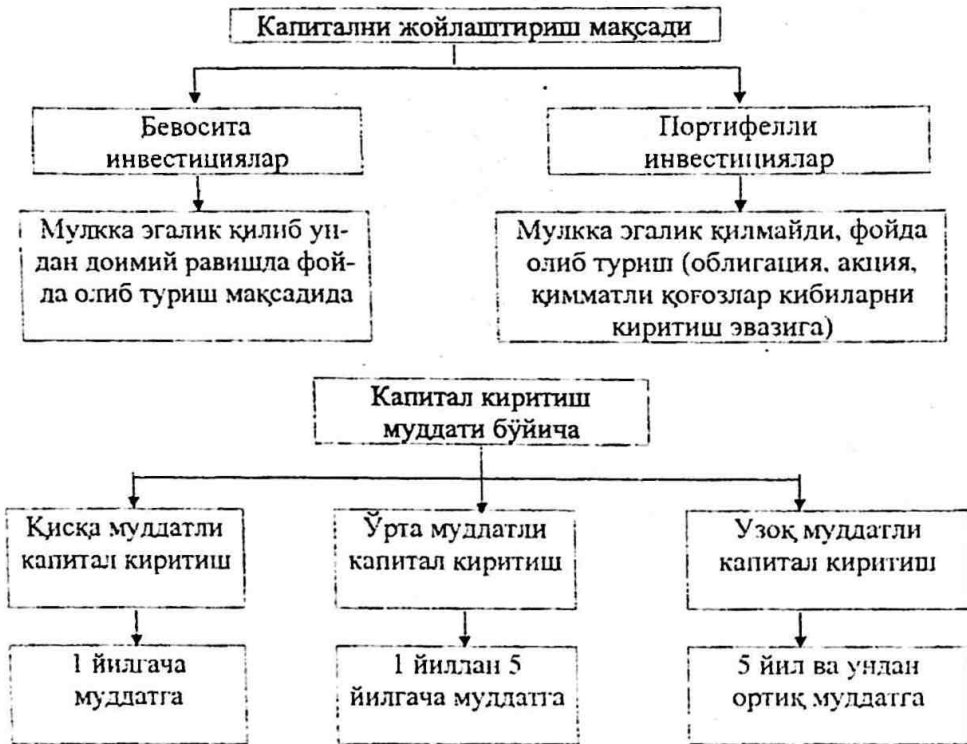

7.3. Капиталнинг халқаро миграцияси ШАКЛЛАРИ

7.3. Капиталнинг халқаро миграцияси (ҳаракати)
 ШАКЛЛАРИ
 (мавзусининг давоми)

7.4. Капиталнинг халқаро миграциясида (ҳаракатида) ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЎРНИ

Барча мамлакатлар ўз капиталини импорт ва экспорт қилувчилардир. Ўзбекистон ҳам бундан мустасно эмас.

8 - Мавзу. ХАЛҚАРО ИШЧИ КУЧЛАРИ МИГРАЦИЯСИ

Дастур

Ишчи кучлари миграцияси ва жаҳон меҳнат бозори; ишчи кучлари халқаро миграциясининг асосий марказлари; халқаро миграциядан давлатлар кўрадиган фойда ва зиёнлар; миграция оқимларини давлат томонидан тартибга солиниши; Ўзбекистоннинг ишчи кучлари халқаро миграцияси жараёнларида қатнашуви.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. Иш кучининг халқаро миграцияси (ИКХМ) тупунчаси, унинг сабаблари ва йўналишлари
2. ИКХМ самарадорлиги
3. Ўзбекистонда иш кучи миграцияси

Маърузанинг мақсади - Ишчи кучлари миграцияси ва жаҳон меҳнат бозори; ишчи кучлари халқаро миграциясининг асосий марказлари; халқаро миграциядан давлатлар кўрадиган фойда ва зиёнлар; миграция оқимларини давлат томонидан тартибга солиниши; Ўзбекистоннинг ишчи кучлари халқаро миграцияси жараёнларида қатнашуви сифатида эканликларини асослашдан иборатдир.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп ва махсус ишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

- Ишчи кучлари миграцияси ва жаҳон меҳнат бозори;
- Ишчи кучлари халқаро миграциясининг асосий марказлари;

- Халқаро миграциядан давлатлар кўрадиган фойда ва зиёнлар;
- Миграция оқимларини давлат томонидан тартибга солиниши;
- Ўзбекистоннинг ишчи кучлари халқаро миграцияси жараёнларида қатнашуви.

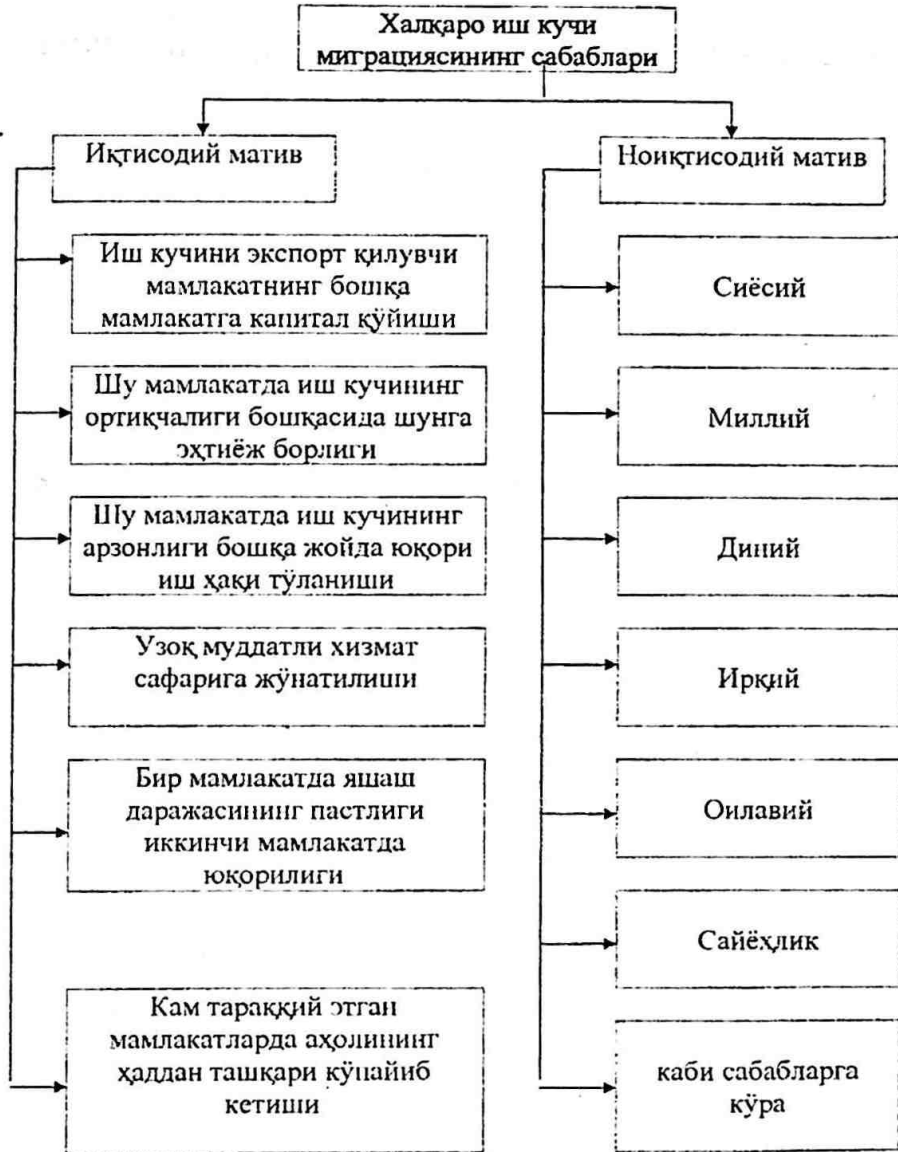
Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Ливсицева Н.И. – М.: РОССПЭН, 2001.
2. Международные эканомические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
3. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: Маркетинг, 2001.
4. Хакимова М., Хўжаев Х., Махмулов Б. Халқаро иқтисодий муносабатлар. – Т.: Меҳнат, 1997.
5. Киреев А. Международная экономика. Ч.1 – М., 1998, ч.2 – М., 1999.
6. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Маъруза матнлари. ТМИ, 2002.
7. Чет эл иқтисодиёти алманахи. Т.: Фан, 2003.
8. Узбекистан: общая оценка страны. ООН, 2001.

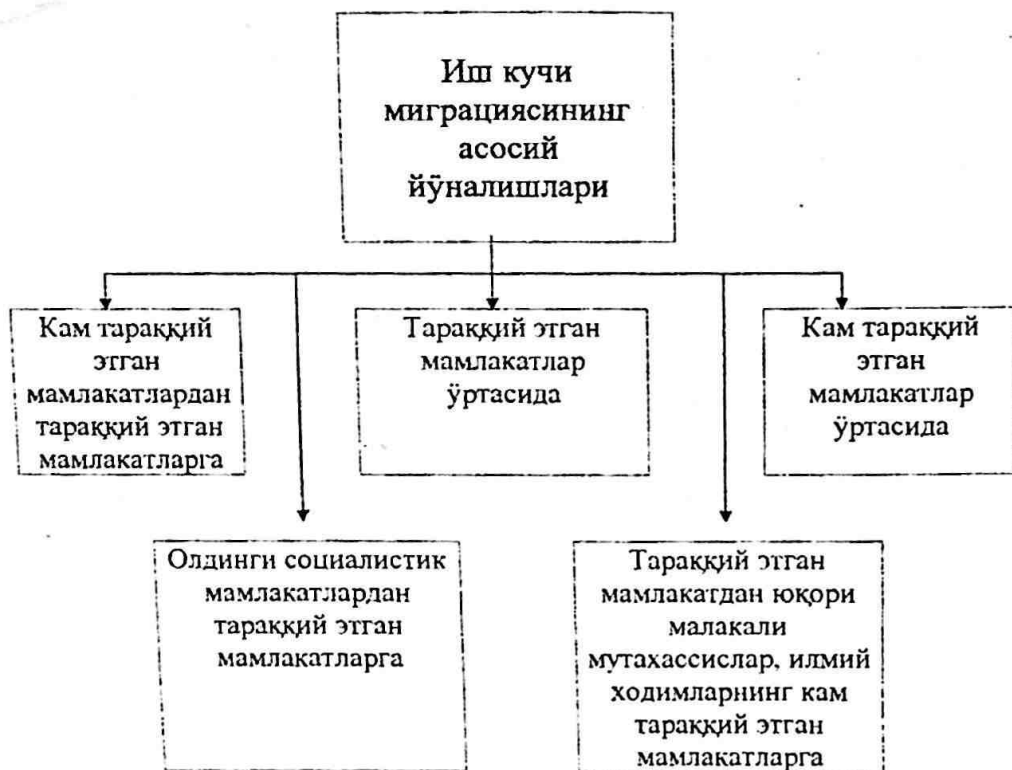
8.1. Халқаро иш кучи миграцияси тушунчаси, унинг сабаблари ва йўналишлари

Халқаро иш кучи миграцияси деганда бир мамлакат ҳудудидан иккинчи бир мамлакатга ўтиб яшаши ва ишлаши билан боғлиқ иш кучининг ҳаракати тушунилади.

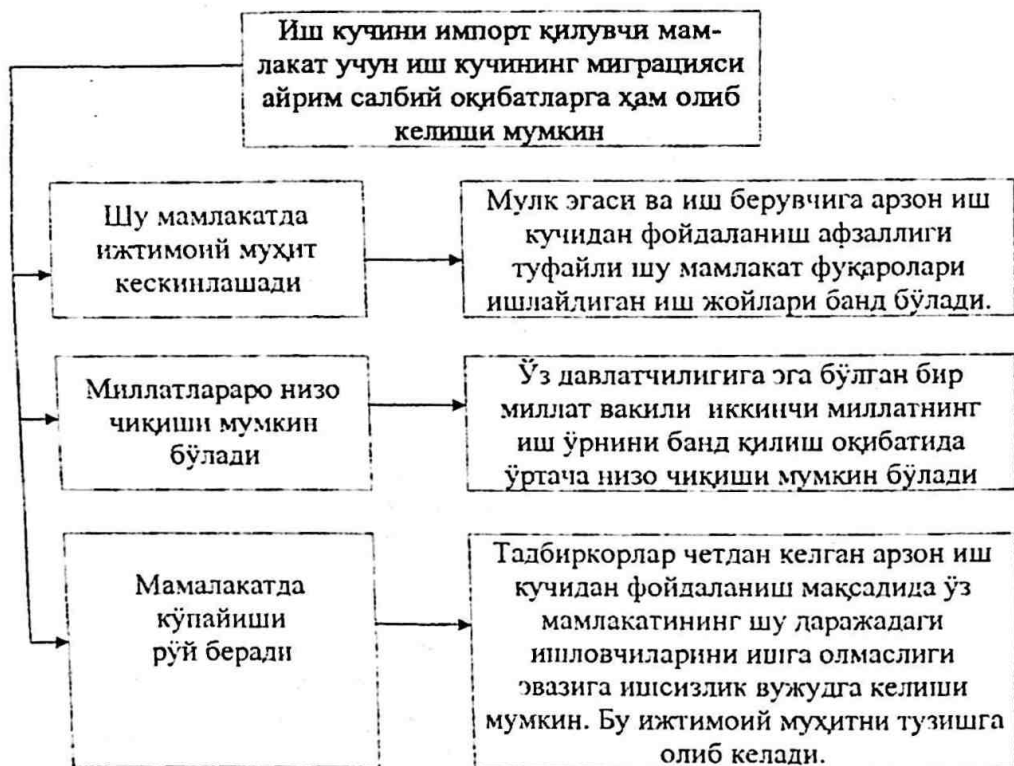
Иш кучи миграциясининг асосий йўналишлари

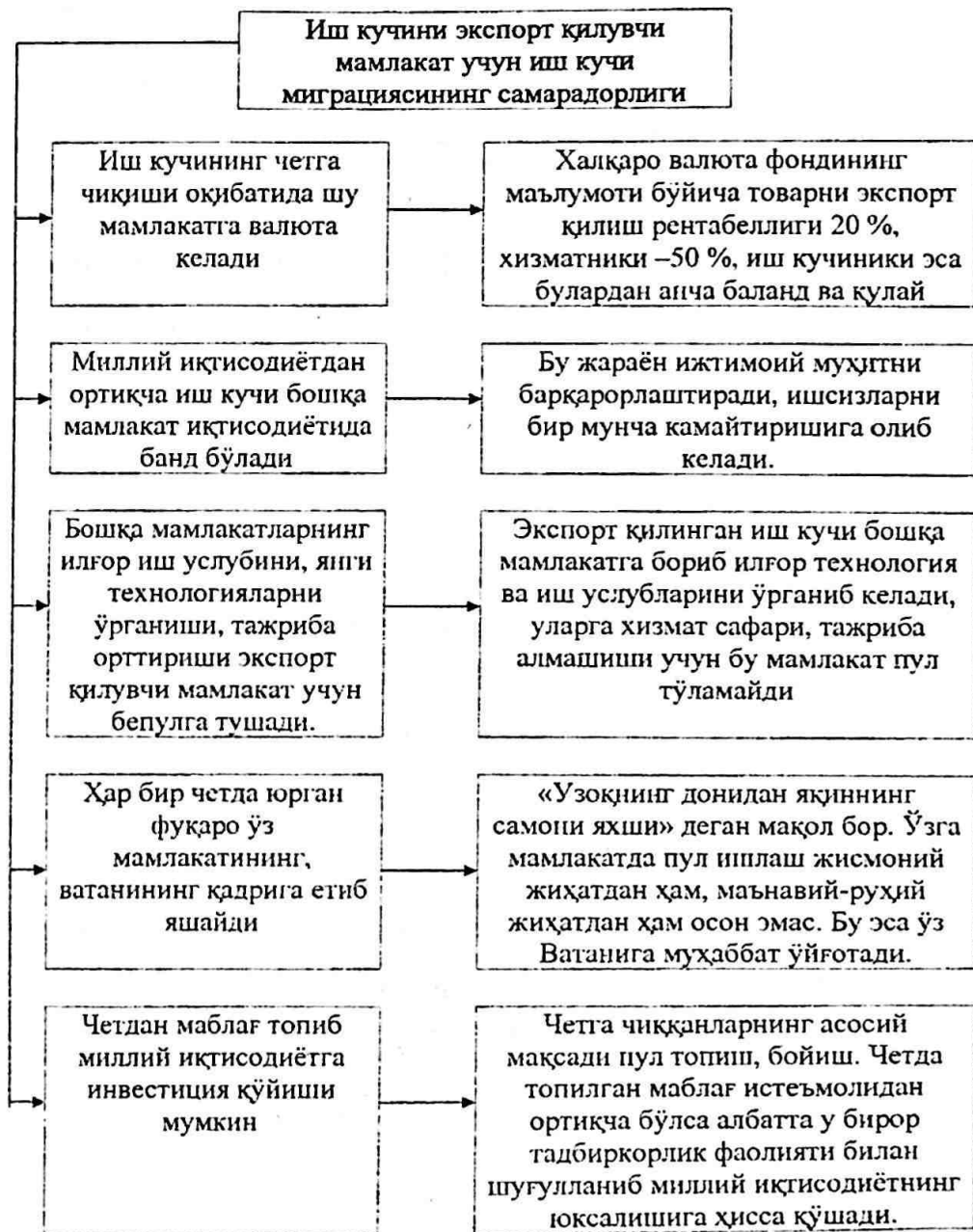
8.2. Халқаро иш кучи миграциясининг самарадорлиги

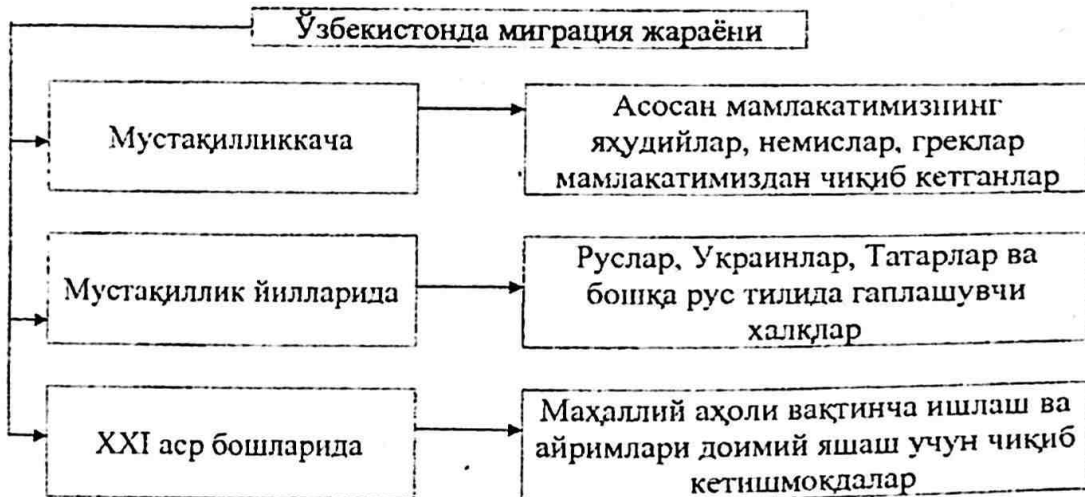

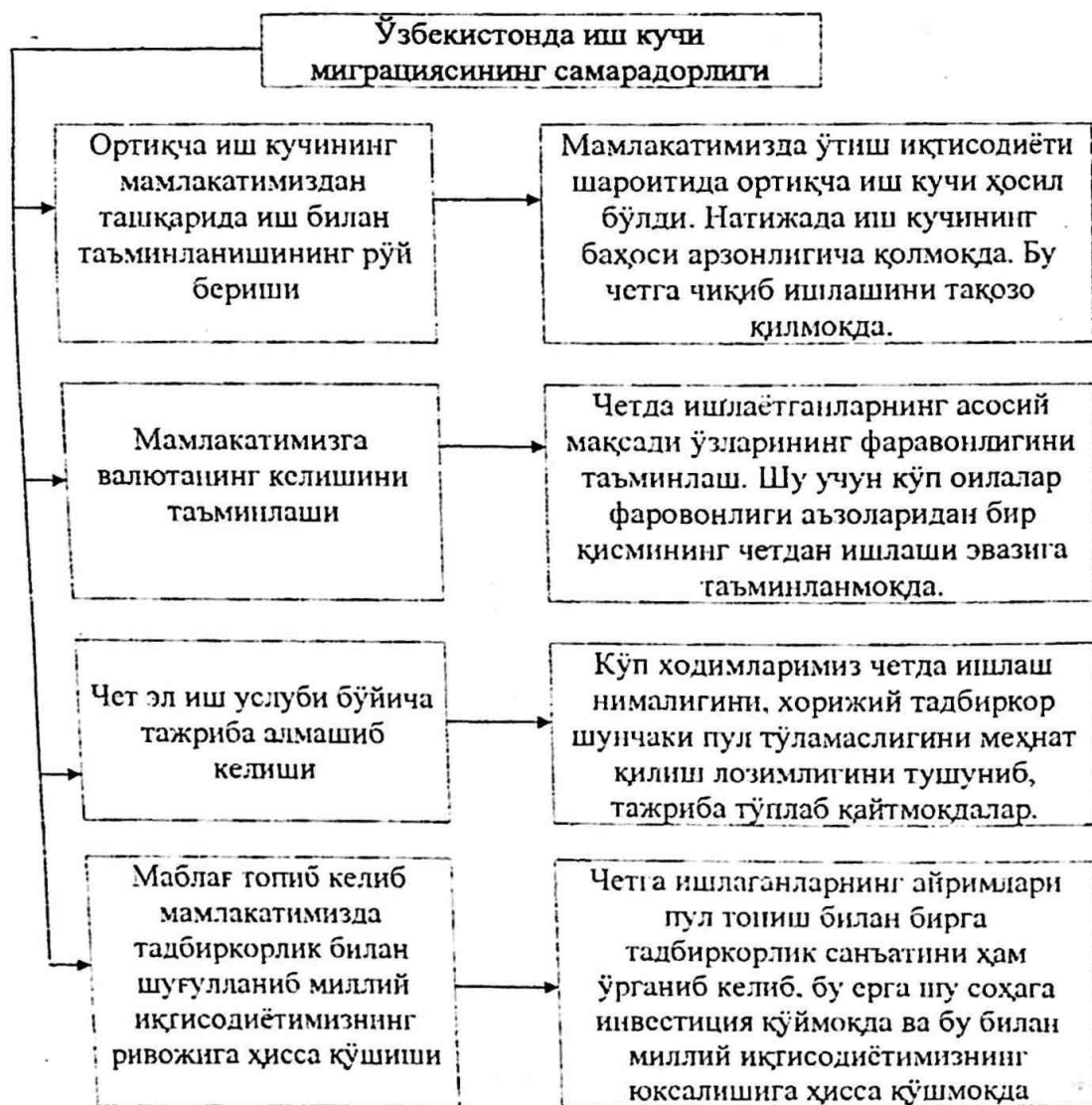
Барча мамлакатлар учун иш кучининг миграцияси муқаррар. Аммо бу бўйича бутун дунёда такомиллашган, бугунги кун талабига жавоб берадиган қонунлар ва қонуности меъёрий ҳужжатларнинг ишлаб чиқиши лозим.

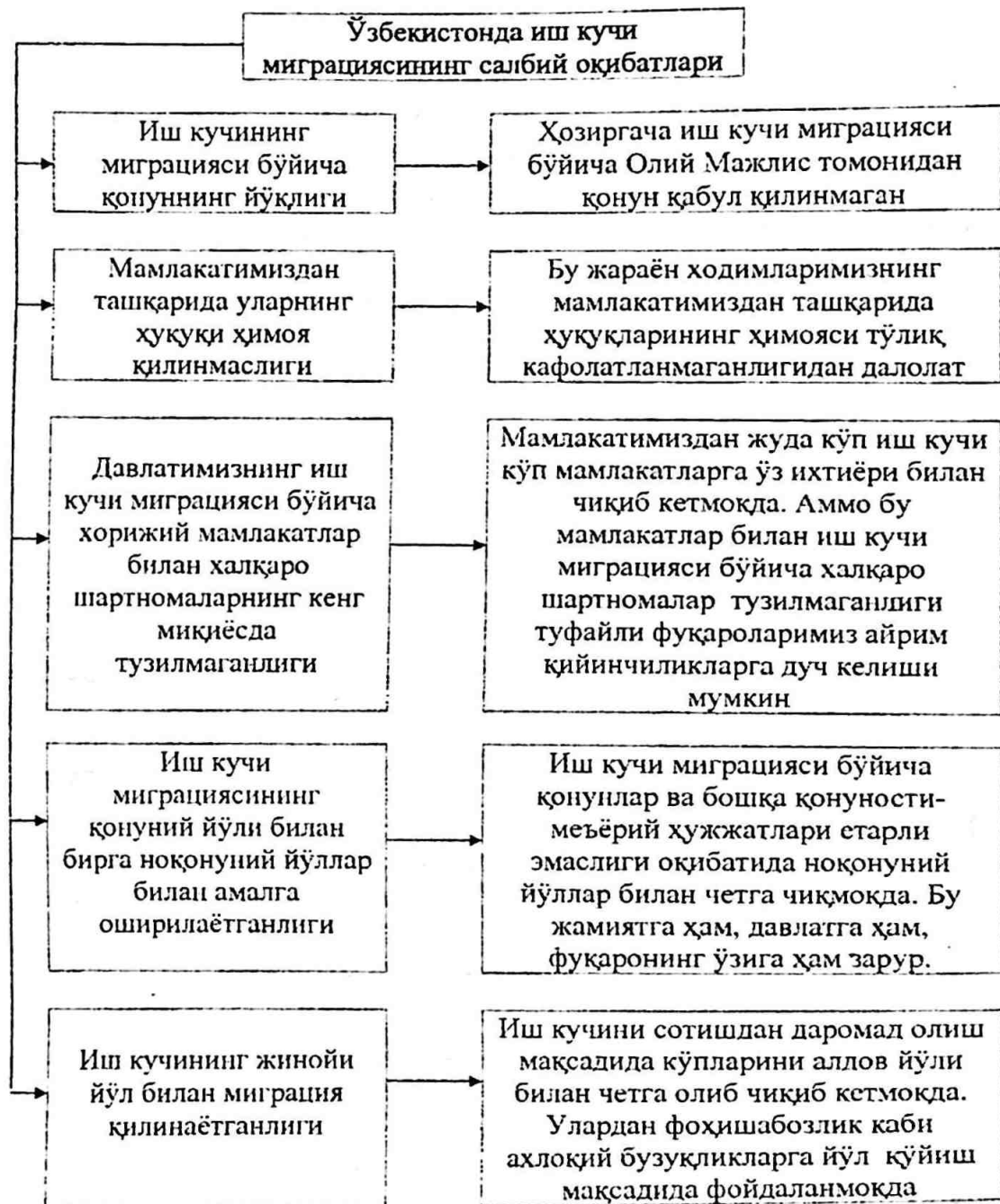

8.3. Ўзбекистонда иш кучи миграцияси

Ўзбекистонда иш кучи
миграциясининг салбий оқибатлари

9 - Мавзу. ТРАНСМИЛЛИЙ КОРПОРАЦИЯЛАР (ТМК) ФАОЛИЯТИ

Дастур

Жаҳон иқтисодиётида халқаро корпорацияларнинг роли. ТМКнинг рақобатчилик устунликлари; ТМК ва халқаро савдо; ТМК ва капиталнинг олиб чиқиши; ТМК ва инновацион жараёнлар; Ўзбекистонда хорижий ТМКлар фаолияти.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. Трансмиллий корпорацияларнинг (ТМК) турлари ва пайдо бўлиш сабаблари
2. ТМКнинг жаҳон бозорини эгаллашда қўлланиладиган усуллари
3. ХИМда ТМКнинг роли
4. ТМКнинг Ўзбекистонда ривожланиши

Маърузанинг мақсади - жаҳон иқтисодиётида халқаро корпорацияларнинг роли; ТМКнинг рақобатчилик устунликлари; ТМК ва халқаро савдо; ТМК ва капиталнинг олиб чиқиши; ТМК ва инновацион жараёнлар; Ўзбекистонда хорижий ТМКлар фаолиятини кўриб чиқишдан иборатдир.

Мавзу бўйича қўлланивчи дидактив ва техник воситалар: колоскоп ва махсус ишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

- Жаҳон иқтисодиётида халқаро корпорацияларнинг роли.
- ТМКнинг рақобатчилик устунликлари;
- ТМК ва халқаро савдо;
- ТМК ва капиталнинг олиб чиқиши;
- ТМК ва инновацион жараёнлар;
- Ўзбекистонда хорижий ТМКлар фаолияти.

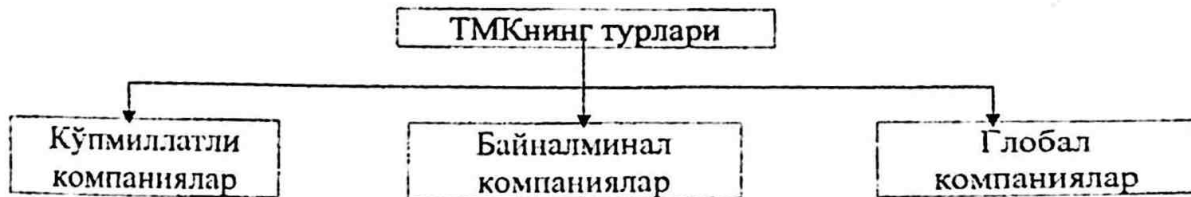
Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Фуломов С.С., Дадобоев Ю.Т., Халилов Н.Н. Мировое хозяйство и международное экономическое отношения. Учебник. Т.: 2002.
2. Дадобоев Ю.Т., Рахимов Г.А. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Ўқув қўлланма. Фарғона, 2001.
3. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Маъруза матилари. ТМИ, 2002.
4. Ўзбекистан в мировой экономике. – Т.: Фан, 2001.
5. Чет эл иқтисодиёти алманахи. Т.: Фан, 2003.
6. Узбекистан: общая оценка страны. ООН, 2001.

9.1. Трансмиллий корпорацияларнинг (ТМК) турлари ва пайдо бўлиш сабаблари

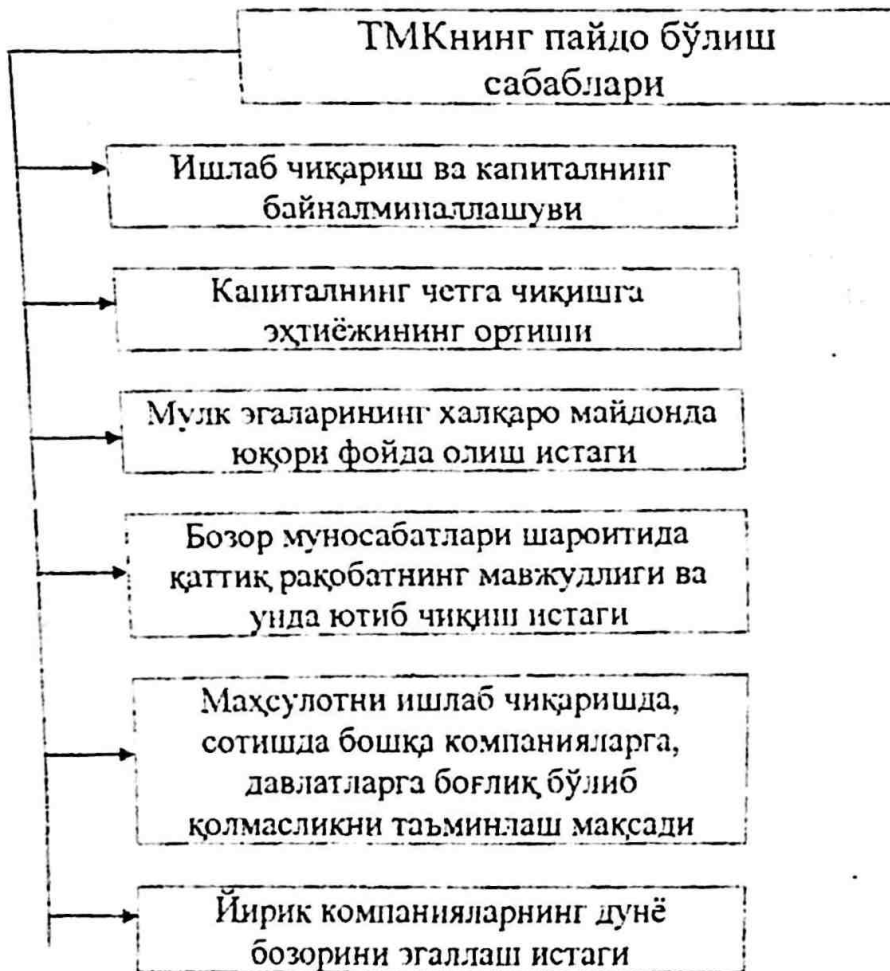
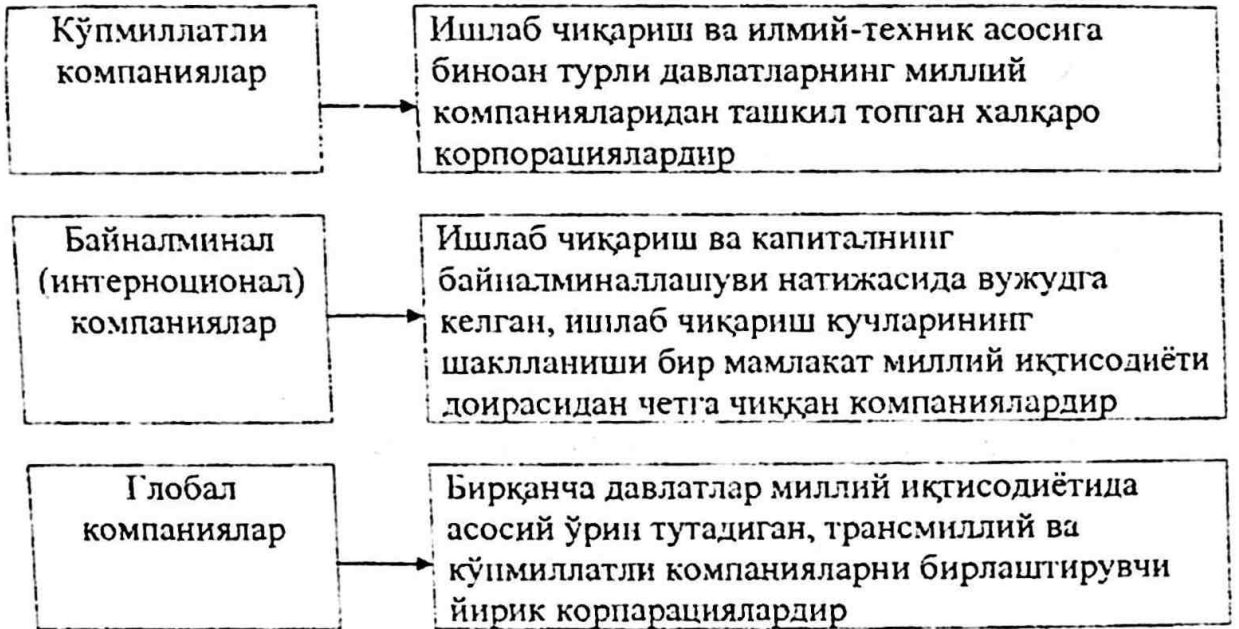
ТМКга БМТнинг тавсияси бўйича йиллик обороти 100 млн. доллардан зиёд, камида 6 та мамлакатда ўзининг шўъбасига эга бўлган йирик фирмалар киради.

Ҳозирги пайтда ТМК ўз маҳсулотини четга қанча чиқариши билан ҳам аниқланмоқда. Буларга Швейцариянинг «Нэстле» (98%) фирмаси, Англия-Голландиянинг «Роял-Дотч шелл» концерни, АҚШнинг «Форд», «Дженерал Моторс», «Эксон» ва «ИБМ» фирмалари киради.

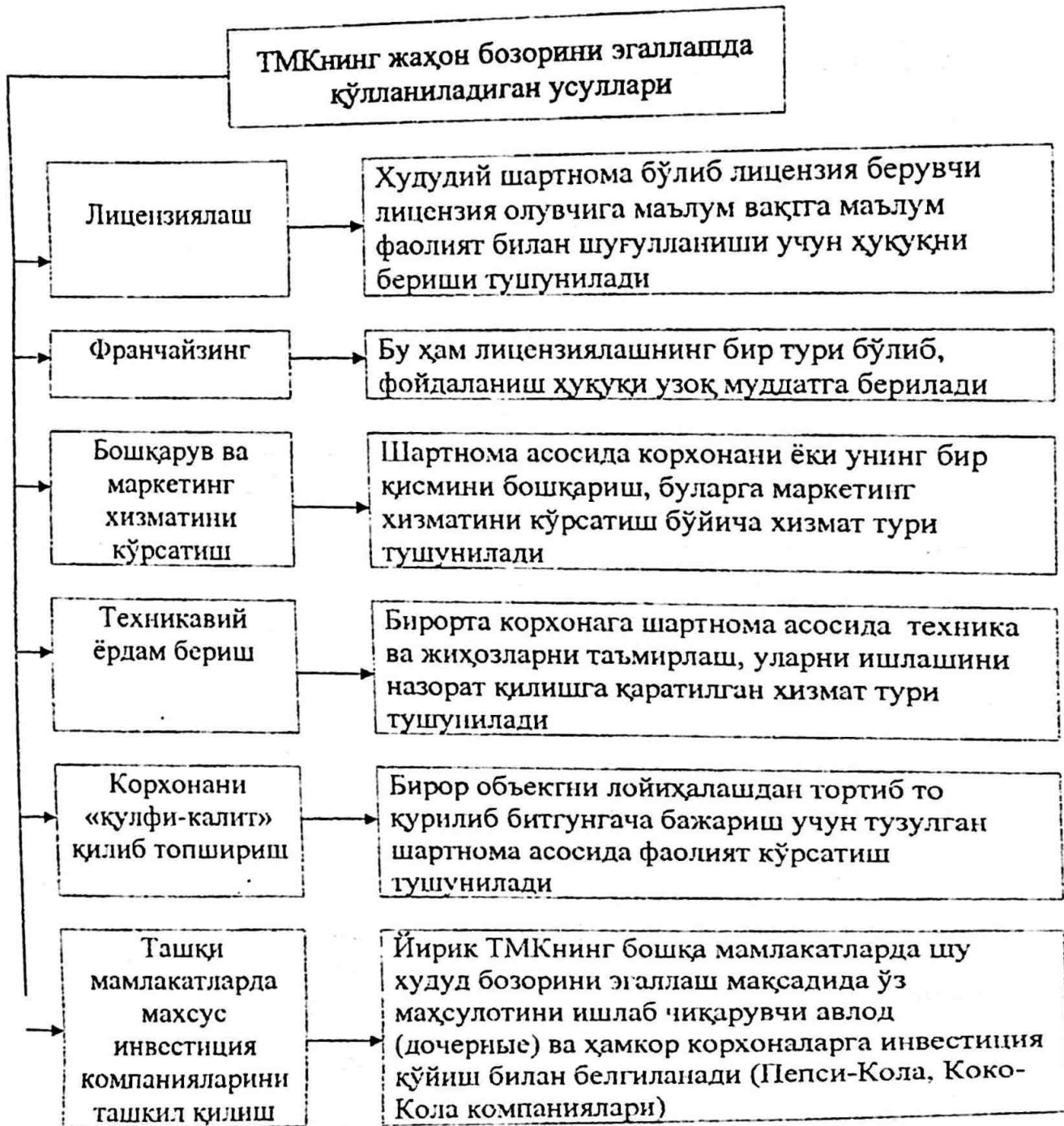

ТМК турларининг изоҳи

9.2. ТМКнинг жаҳон бозорини эгаллашда қўлланиладиган усуллари

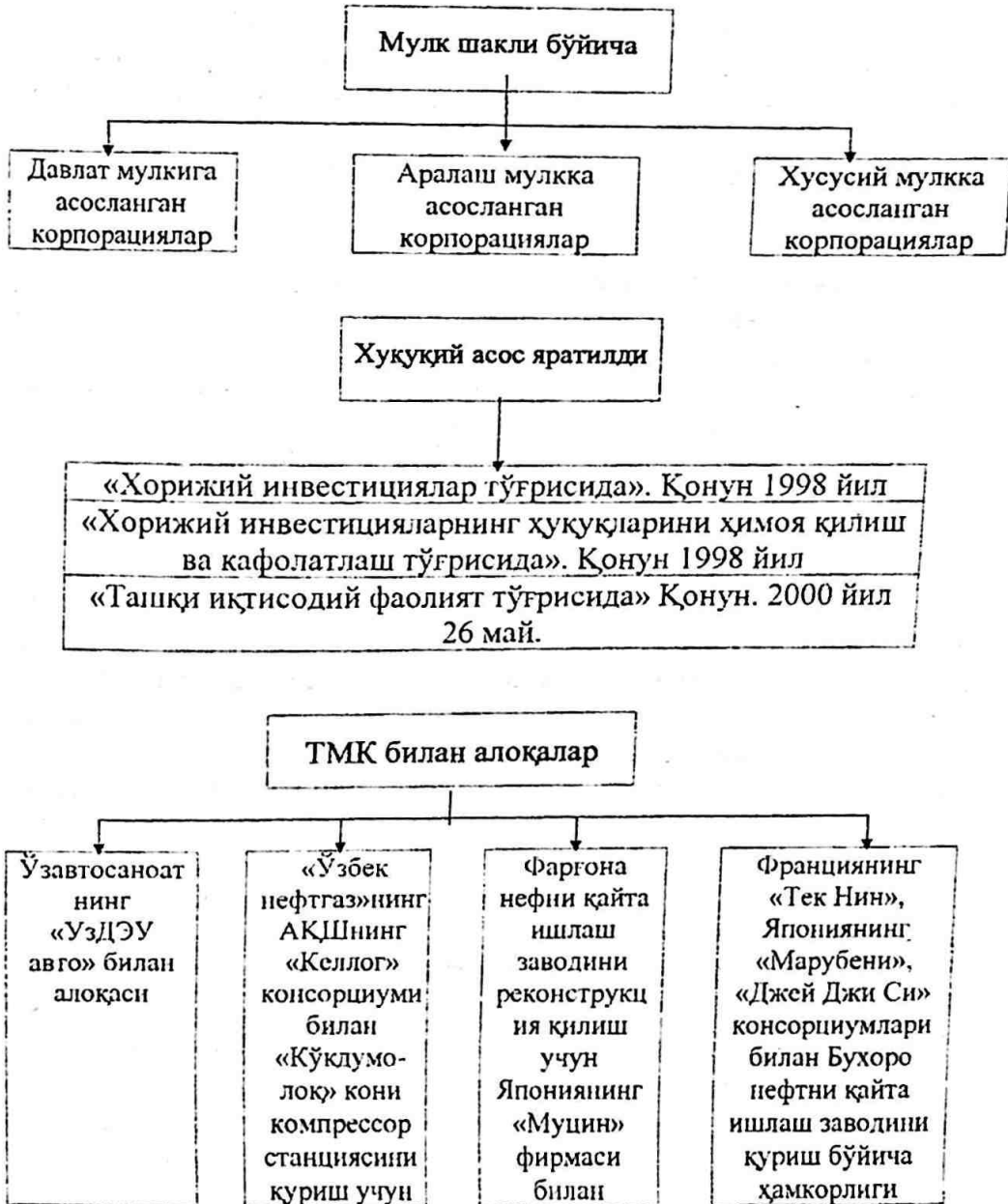
9.3. ХИМда ТМКнинг роли

БМТнинг эътирофи бўйича ТМКлар дунё иқтисодиётини ҳаракатга келтирувчи кучдир

40 минг йирик ТМКнинг хорижий мамлакатларда 250 мингдан зиёд филиаллари, авлод корхоналари мавжуд

9.4. ТМКларнинг Ўзбекистонда ривожланиши

10 - Мавзу. ХАЛҚАРО ИҚТИСОДИЙ ИНТЕГРАЦИЯ

Дастур

Иқтисодий интеграциянинг моҳияти ва объектив асослари; интеграциянинг асосий шакллари; жаҳон иқтисодиётида интеграция жараёнларининг асосий марказлари; Осиё-Тинч океани минтақасида иқтисодий интеграция жараёнлари; Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий интеграция жараёнидаги иштироки.

Маъруза

Маъруза ҳажми 2 соат

Режа:

1. ХИИнинг сабаблари, омиллари ва босқичлари.
2. Европа иқтисодий интеграцияси ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари.
3. Халқаро интеграциялашув жараёнининг амалий ифодаси
4. Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги (МДХ) мамлакатлари ўртасидаги иқтисодий интеграция.

Маърузанинг мақсади - иқтисодий интеграциянинг моҳияти ва объектив асослари; интеграциянинг асосий шакллари; жаҳон иқтисодиётида интеграция жараёнларининг асосий марказлари; Осиё-Тинч океани минтақасида иқтисодий интеграция жараёнлари; Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий интеграция жараёнидаги иштироки каби масалаларни ёритишдан иборатдир.

Мавзу бўйича қўлланувчи дидактив ва техник воситалар: кодоскоп ва маҳсус ишлаб чиқилган слайдлар

Амалий машғулот

Машғулот ҳажми 2 соат

Машғулот дарсида талабалар билиши лозим бўлган саволлар:

- Иқтисодий интеграциянинг моҳияти ва объектив асослари;
- Интеграциянинг асосий шакллари;
- Жаҳон иқтисодиётида интеграция жараёнларининг асосий марказлари;
- Осиё-Тинч океани минтақасида иқтисодий интеграция жараёнлари;

- Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий интеграция жараёнидаги иштироки.

Тавсия этилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. – Т.: Ўзбекистон, 1999.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. – Т.: Ўзбекистон, 1998.
3. Фуломов С. ва бошқалар. Мустақил Ўзбекистон. – Т.: Меҳнат, 2001.
4. Фуломов С.С., Дадобоев Ю.Т., Халилов Н.Н. Мировое хозяйство и международное экономическое отношения. Учебник. Т.: 2002.
5. Дадобоев Ю.Т., Рахимов Г.А. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Ўқув қўлланма. Фарғона, 2001.
6. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Ливенцева Н.Н. – М.: РОССПЭН, 2001.
7. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
8. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: Маркетинг, 2001.
9. Чет эл иқтисодиёти алманахи. Т.: Фан, 2003.
10. Узбекистан: общая оценка страны. ООН, 2001.

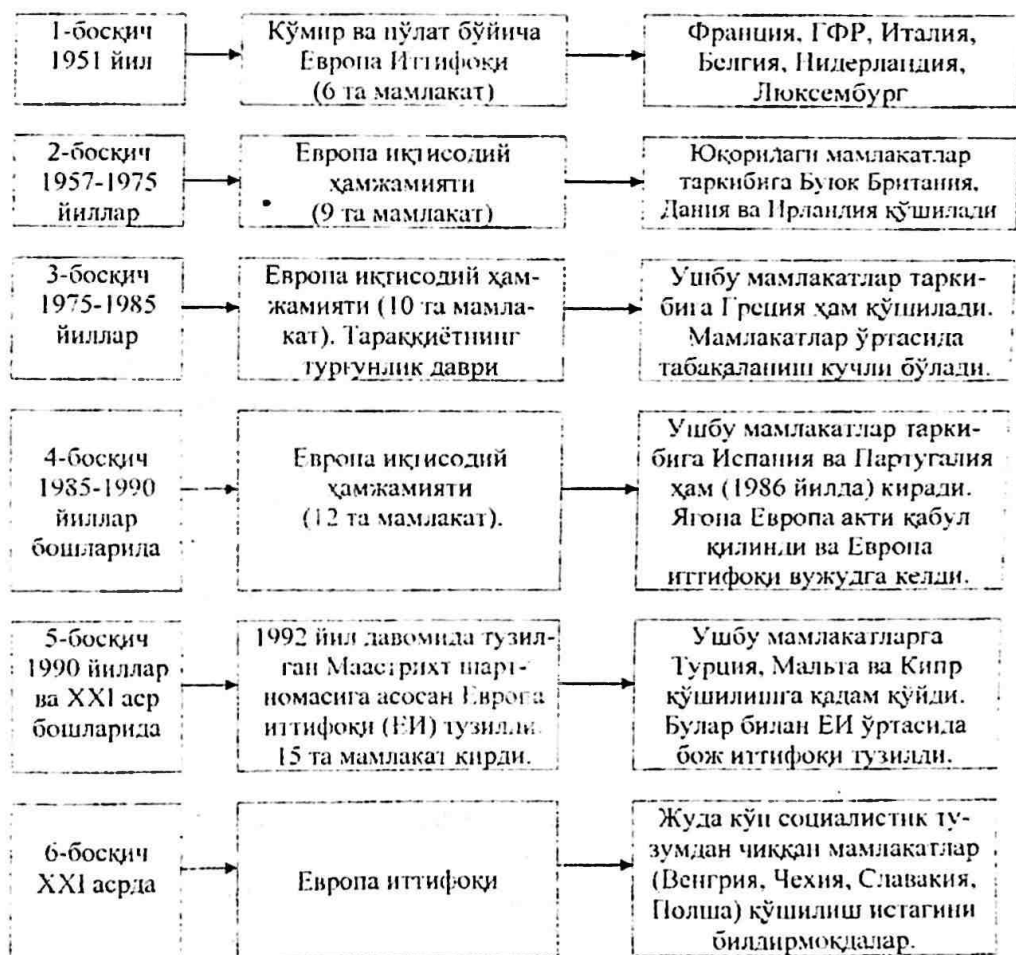
10.1. ХИИнинг сабаблари, омиллари ва босқичлари.

10.2. Европа иқтисодий интеграцияси ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари

- Худудий аҳамиятга эгаллиги
- Тадрижий тараққиёти
- Нафақат иқтисодий, балки сиёсий манфаатларнинг муштараклиги
- Совет иттифоқининг мавжудлиги европада хавф-хатарнинг ҳуқум суришига олиб келиши

Европа иқтисодий интеграцияси ривожланишининг босқичлари

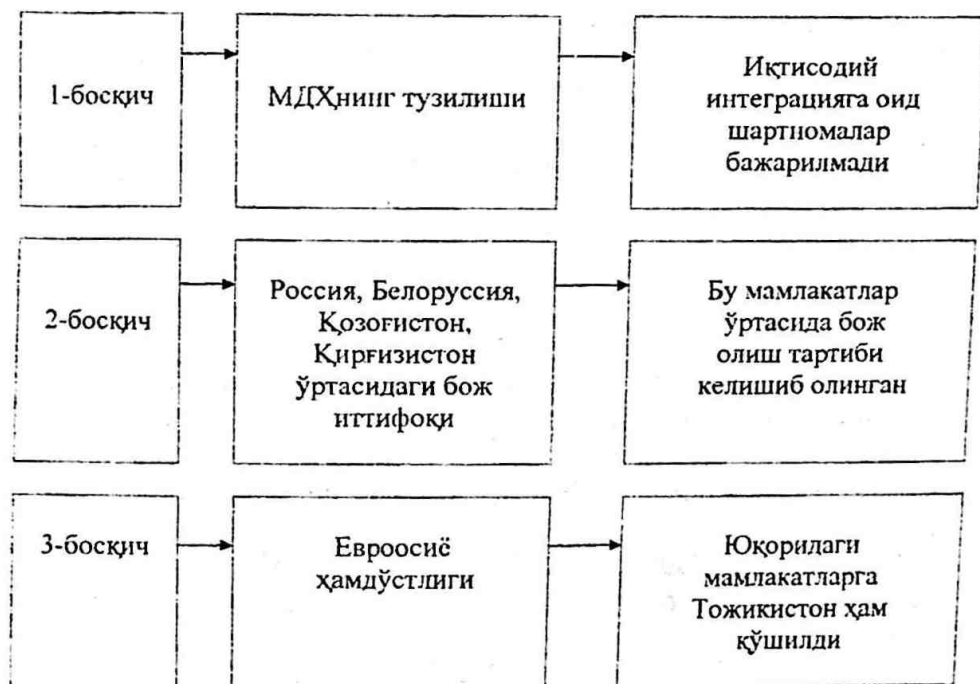

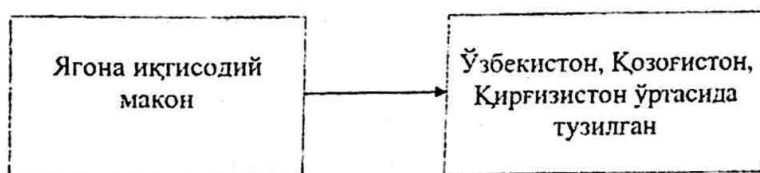
10.3. Халқаро интеграциялашув жараёнининг амалий ифодаси

10.4. Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги (МДХ) мамлакатлари ўртасидаги иқтисодий интеграция

Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий интеграциясидаги ўрни

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Каримов И.А. Ховфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. – Т.: Ўзбекистон, 2002.
2. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳаммамиз масъулмиз. – Т.: Ўзбекистон, 2001.
3. Каримов И.А. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт. – Т.: Ўзбекистон, 2000.
4. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. – Т.: Ўзбекистон, 1999.
5. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. – Т.: Ўзбекистон, 1998.
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари. 1995 йил 5 январдан 2004 йил 1 январгача. Т.: Адолат, 2004.
7. Ўзбекистон янги қонунлари. 1-24 томлар. – Т.: Адолат, 2003.
8. М.Шарифхўжаев. Ўзбекистон янги гоёлар, янги ютуқлар. – Т.: Шарқ, 2002.
9. Фуломов С. ва бошқалар. Мустақил Ўзбекистон. – Т.: Меҳнат, 2001.
10. Фуломов С.С., Дадобоев Ю.Т., Халилов Н.Н. Мирное хозяйство и международные экономические отношения. Учебник. Т.: 2002.
11. Дадабоев Ю.Т., Рахимов Г.А. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Ўқув қўлланма. Фарғона, 2001.
12. Хамидов И.А., Алимов А.М. Ўзбекистон Республикасида ташқи иқтисодий фаолият асослари. – Т.: Адабиёт жамғармаси, 2001.
13. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Ливенцева Н.Н. – М.: РОССПЭН, 2001.
14. Международные экономические отношения. Под ред. проф. Жукова Е.Ф. – М.: ЮНИТИ, 2000.
15. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: Маркетинг, 2001.
16. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Внешнеэкономические связи. – М.: Финансы и статистика. 1998.
17. Хакимова М., Хўжаев Х., Махмудов Б. Халқаро иқтисодий муносабатлар. – Т.: Меҳнат, 1997.

18. Киреев А. Международная экономика. Ч.1 – М., 1998, ч.2 – М., 1999.
19. Халқаро иқтисодий муносабатлар. Маъруза матнлари. ТМИ, 2002.
20. Ўзбекистан в мировой экономике. – Т.: Фан, 2001.
21. Тухлиев Н., Таксанов А. Экономика большого туризма. – Т.: Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси, 2001.
22. Саилов А.Х. Халқаро ҳуқуқ; Дарслик. Том-1. – Т.: Адолат, 2001.
23. Чет эл иқтисодиёти алманахи. Т.: Фан, 2003.
24. World development Indicators, 2001.
25. Overcoming Human poverty. Poverty Report, 2000.
26. The world Bank annual Report, 1999.
27. Of the UN Resident Co-ordinator in Uzbekistan.
28. В.А.Исламов. “The Central Asian States Ten Years After: How to Avoid Traps of Development, Transformations and Globalisations?” (Maruzen Co. Ltd. Tokyo., Japan, 2001.).
29. Узбекистан: общая оценка страны. ООН, 2001.

М У Н Д А Р И Ж А

Кириш.....	3
I. «Халқаро иқтисодий муносабатлар» фанидан интерфаол узулида ўқитиш тартиби.....	6
II. Фан дастури ва мавзуларни ёритиш бўйича саволлар ва тарқатма материаллар.....	10
1-Мавзу. Халқаро иқтисодий муносабатлар фанининг предмети, методи, таркиби ва бозор муносабатлари шароитидаги вазифалари.....	10
2-Мавзу. Халқаро иқтисодий муносабатлар (ХИМ)нинг ахамияти ва ташқи иқтисодий сиёсат.....	15
3 - Мавзу. ХИМнинг ташкилий – ҳуқуқий асослари.....	22
4 - Мавзу. Ташқи иқтисодий фаолиятни (ТИФ) тартибга солиш усуллари.....	32
5 - Мавзу. Халқаро савдо ва жаҳон нархлари.....	43
6 - Мавзу. Халқаро валюта тизими.....	52
7 - Мавзу. Халқаро капитал ҳаракати ва ссуда бозорлари.....	59
8 - Мавзу. Халқаро ишчи кучлари миграцияси.....	66
9 - Мавзу. Трансмиллий корпорациялар (ТМК) фаолияти.....	78
10 - Мавзу. Халқаро иқтисодий интеграция.....	84
Адабиётлар рўйхати.....	90

805-90

65.5
77/80

Буюртма № 132
200 нусха